

Pharos jaarverslag 2021

Inhoudelijk jaarverslag ten behoeve van de vaststelling
van de VWS instellingssubsidie

Pharos

Vastgesteld door de directie op 26 april 2022

Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 11 mei 2022

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Stimuleringsprogramma Lokale aanpak gezondheidsachterstanden Gezondln	4
3. Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning	13
4. Gelijke kansen op gezond opgroeien	19
5. eHealth4all	24
6. Begrijpelijke zorg voor iedereen	28
7. Vitaal ouder worden voor iedereen	34
8. Gezondheid & Migratie	37
9. Vrouwelijke Genitale Verminking	41
10. Kennis- en informatieoverdracht	44

1. Inleiding

Voor u ligt het inhoudelijk jaarverslag 2021 van Pharos, het landelijk Expertisecentrum Gezondheidsverschillen. Dit verslag dient ter verantwoording van de instellings-subsidie vanuit het ministerie van VWS. De inhoudelijke verantwoording van overige projecten is niet opgenomen. Met de financiers van deze projecten zijn afzonderlijke verantwoordingsafspraken gemaakt.

Ook in 2021 heeft het coronavirus een grote maatschappelijke impact gehad. Pharos bleef zich in 2021 inspannen om haar begrijpelijke corona-informatie actueel en goed vindbaar te houden. Daarbij kwam de nadruk steeds meer te liggen op informatie over vaccinaties. Duidelijk is geworden dat de coronacrisis de bestaande gezondheidskloof pijnlijk zichtbaar heeft gemaakt. Mensen die al voor de pandemie te maken hadden met grote gezondheidsachterstanden, zijn extra hard getroffen. Mede door de coronapandemie is de aandacht voor gezondheidsverschillen, gezondheidsvaardigheden en het belang van het voorkomen van gezondheidsproblemen bij risicogroepen toegenomen. Wat corona voor de bedrijfsvoering, de organisatie en de medewerkers betekende kunt u teruglezen in het bestuursverslag behorend bij het financieel jaarverslag van Pharos.

Er is inmiddels een nieuw coalitieakkoord waarin staat dat de grote gezondheidsverschillen die er in Nederland bestaan onacceptabel zijn. Pharos zal zich als kennispartner blijven inzetten om op dit grote vraagstuk te komen tot werkende en duurzame oplossingen.

In dit jaarverslag staat per programma uitgebreid beschreven wat we allemaal hebben kunnen doen vanuit de instellingssubsidie. We gebruiken daarbij altijd de ervaringen van de mensen om wie het gaat en de praktijk van professionals en we koppelen dat aan het beleid van de verantwoordelijke organisaties. Hiermee werken we aan structurele en systemische verbeteringen. We agenderen dit op verschillende beleids- en beslisniveaus.

We zijn ontzettend trots dat we zoveel mooie resultaten hebben geboekt, vooral omdat we weten dat we zo een bijdrage kunnen leveren aan het terugdringen van de grote gezondheidsverschillen in dit land. We doen dit niet alleen, we doen dit samen met al onze samenwerkingspartners, sleutelpersonen en taalambassadeurs. Ik dank dan ook iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan het behalen van de onderstaande resultaten.

Veel leesplezier.

Patricia Heijdenrijk
Directeur-bestuurder

2. Stimuleringsprogramma

Lokale aanpak gezondheidsachterstanden GezondIn

Het onderzoek naar de opbrengsten van acht jaar GIDS en GezondIn dat werd uitgevoerd door Lysias, laat de kracht van de lokale aanpak zien. Uit een survey waaraan 107 GIDS-gemeenten meededen, gesprekken met gemeenten en met stakeholders op landelijk niveau, komen mooie resultaten naar voren. Rode draad uit de onderzochte lokale aanpakken is de verbredende slag die is gemaakt, of in de woorden van staatssecretaris Blokhuis: “Integraal samenwerken heeft zijn weg gevonden in de GIDS-gemeenten”. Uit het onderzoek blijkt dat 95-97% van de gemeenten zich geholpen voelt bij het ontwikkelen van een integrale aanpak, bij de inhoud van beleidsnota's en plannen en bij de koppeling met andere akkoorden en programma's. In gemeenten zijn de afgelopen acht jaren tal van programma's, projecten en experimenten rond de aanpak van gezondheidsachterstanden opgezet, samen met partners en inwoners. Zo is onder andere gewerkt aan het aantrekkelijker maken van de leefomgeving, er is geïnvesteerd in gezond ouder worden, mensen zijn gestimuleerd tot bewegen in combinatie met toeleiding naar (vrijwilligers)werk en er is veel aandacht voor gezondheid in het armoedebeleid en de schuldenaanpak. Gemeenten uitten in het onderzoek vrijwel unaniem een grote mate van waardering voor de ondersteuning door GezondIn. De adviseurs vervullen volgens de gemeenten een belangrijke schakel bij de veelheid aan kennis en programma's, zowel landelijk als lokaal. Men waardeert de toegankelijkheid en de aansluiting op de lokale situatie. Ook de vele instrumenten, de netwerkfunctie, leerkringen, studiedagen en webinars waarin gemeenten van elkaar leren worden gewaardeerd. GezondIn heeft volgens de gemeenten gezorgd voor een inspirerende en vooral praktische leeromgeving.

“Het stimuleringsprogramma heeft onze gemeente goed geholpen bij het doordenken en bepalen van onze inhoudelijke koers bij het aanpakken van gezondheidsverschillen.” (Wethouder GIDS-gemeente)

Landelijke stakeholders zien GezondIn als een speler met autoriteit op het gebied van kennis over de aanpak van gezondheidsverschillen. Ook waardeert men de brugfunctie die GezondIn vervult tussen het Rijk en de gemeenten. We zijn trots op alle resultaten die zijn behaald!

In 2021 hebben we- ondanks de barrières die corona opwierp- veel gemeenten ondersteund en van kennis voorzien. We hebben nieuwe kennis toegevoegd en mooie praktijkvoorbeelden over tal van thema's breed verspreid. De website www.gezondin.nu vormt een centraal kennispunt dat steeds beter gevonden wordt. Ook op regionaal en landelijk niveau hebben we een actieve rol gespeeld bij de kennisdeling en er stevig aan bijgedragen dat de aanpak gezondheidsverschillen hoog op de agenda staat. Onze samenwerking met landelijke partners zoals VNG, RIVM en JOGG bleek ook dit jaar vruchtbaar. We kijken dan ook met tevredenheid terug op de resultaten die we behaalden in het jaar 2021.

1. Verbreding draagvlak door agendering op landelijk, regionaal en lokaal niveau

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald. Doordat we op lokaal, regionaal en landelijk niveau een stevig netwerk hebben, kunnen we ons geluid bij vele gemeenten, regionale verbanden en landelijke partijen laten horen. Het agenderen van het belang van een voortvarende aanpak van gezondheidsverschillen vindt steeds meer weerklank, ook door de relatie met de zorgen die er zijn rond de toenemende tweedeling in de maatschappij en de gezamenlijke opgave om de zorgkosten beheersbaar te houden.

Bij onze agendering van gezondheidsachterstanden zorgen we ervoor dat er tegelijkertijd perspectief wordt geboden op de aanpak door kennis, goede voorbeelden en praktische tips te geven. Tevens leggen we de

“Acht jaar geleden gebeurde er al veel in de stad, maar het ontbrak aan een doel, uitwerking en visie.” (GIDS-ambtenaar). In die gemeente is, mede dankzij de ondersteuning, inmiddels een strategische agenda ontwikkeld met zes strategische programma’s.

koppeling naar (gemeentelijke) opgaven zoals het herstelbeleid na de coronacrisis, andere onderdelen van lokaal beleid en lokale preventieakkoorden. Hieronder enkele voorbeelden van de resultaten in 2021:

Lokale preventieakkoorden

Steeds meer gemeenten zijn actief aan de slag gegaan met lokale preventieakkoorden. Eind 2021 had het overgrote deel van de gemeenten een preventieakkoord opgesteld. In 2020 was door de VNG samen met landelijke partners een ondersteuningsprogramma voor gemeenten opgezet (het OLPA). In dit kader behaalden we de volgende resultaten:

- GezondIn heeft 50 gemeenten inhoudelijk en procesmatig intensief ondersteund bij het opstellen van lokale akkoorden. In een aantal gevallen gebeurde dat ook regionaal zoals met de vijftien gemeenten in de regio Rijnmond en met de gemeenten in Voorne-Putten en in Zeeuws-Vlaanderen. De begeleiding werd steeds gekoppeld aan onze reguliere ondersteuning van de aanpak gezondheidsachterstanden en leidde tot akkoorden waarin SEGV en de domeinoverstijgende aanpak stevig gepositioneerd zijn. Voor procesbegeleiders van deze 50 gemeenten organiseerden we samen met de VNG intervisiebijeenkomsten.
- Bij de aanvragen en de toekenning van de uitvoeringsbudgetten heeft GezondIn er aan bijgedragen dat er meer aandacht voor kwetsbare inwoners werd meegenomen.
- De handreiking inclusieve preventieakkoorden werd ontwikkeld met praktische tools om de lokale akkoorden juist ook te laten werken voor de mensen die er het meeste baat bij kunnen hebben. Begin 2021 is deze handreiking breed verspreid. Tijdens een goed bezocht webinar kregen gemeenten inzicht in hoe het bereik en effect van preventieakkoorden bij kwetsbare groepen te vergroten en te borgen.

- We deelden mooie praktijkvoorbeelden via het GezondIn platform en werkten mee aan de talkshow van de VNG: ‘De gezonde gemeente, samen werk maken van preventie’.

Wethouders

In opdracht van VWS gaven we vier regionale masterclasses Omgeving en Gezondheid voor wethouders uit diverse domeinen en directeurs Publieke gezondheid van GGD’en. Zowel RIVM als GGD GHOR waren betrokken bij de masterclasses. Met ruim 70 deelnemers uit alle delen van het land en een positieve waardering waren deze masterclasses een succes. Ze droegen bij aan het vergroten van bewustwording en kennis over de koppeling van gezondheid en omgeving.

De wethoudersgroep van GezondIn kwam in 2021 meerdere malen bijeen onder voorzitterschap van Eelco Eerenberg, wethouder in Utrecht. Er werden gesprekken gevoerd over actuele kwesties en met VWS werd gesproken over het vergroten van de impact van de lokale aanpak van gezondheidsverschillen en over preventie in brede zin. Andere voorbeelden van acties vanuit de wethoudersgroep zijn een reactie op de VWS-discussienota Zorg voor de Toekomst en een brief over de noodzaak van de aanpak SEGV voor de informateur.¹⁻²

Bestuurlijk overleg

Op diverse bestuurlijke overleggen kwam de aanpak van gezondheidsverschillen aan de orde. Zo was SEGV in 2021 het centrale thema in het Alkmaars bestuurlijk overleg over laaggeletterdheid. De gemeente, zorgpartijen, maatschappelijk partners, Stichting Lezen en Schrijven en inwonervertegenwoordigers buigen zich in dit bestuurlijk overleg gezamenlijk over het probleem van laaggeletterdheid. Tijdens drie bijeenkomsten is door GezondIn kennis gedeeld over SEGV, is verkend wat partijen kunnen bijdragen en werden daarover gezamenlijke afspraken gemaakt.

Bijdrage aan ambtelijk overleg G40

Pharos is, naast andere kennisinstituten, vast lid van de ambtelijke G40 Sociale Pijler overleggen, een strategisch gremium waar grote en middelgrote steden kennis met elkaar delen en de gezamenlijke lobby voorbereiden. GezondIn werkt nauw samen met dit netwerk om de 3 strategische opgaven (gezond leven, bestaanszekerheid,

1. <https://www.gezondin.nu/nieuws/wethouders-zet-extra-in-op-kwetsbare-inwoners-voor-gelijke-kansen-op-gezond-leven/>

2. <https://www.gezondin.nu/nieuws/aanpak-gezondheidsverschillen-verdient-plek-in-regeerakkoord/>

kansengelijkheid) uit de VNG propositie sociaal domein te laten landen in de strategie, beleid en uitvoering in lokale situaties. GezondIn verzorgde in 2021 de invulling van een van de G40 Sociale Pijler bijeenkomsten. We deelden kennis over de negen principes voor een succesvolle aanpak en vertelden over goede praktijkvoorbeelden, onder andere van gemeenten waar de preventieve jeugdhulp effectief is. Daarnaast deelden we onze tien Denkrichtingen in relatie tot de impact van de coronapandemie op gezondheidsverschillen.

Op regionaal niveau benutten we actuele ontwikkelingen om daarin het belang van een inclusieve benadering te agenderen, dat wil zeggen dat ook de lage ses-inwoners goed in het vizier zijn en betrokken worden bij de plannen. Vervolgens helpen we bij de concretisering. Mooi voorbeeld hiervan is de ondersteuning van drie gemeenten in Zeeuws-Vlaanderen om het traject na ondertekening van het preventieakkoord vorm te geven. GezondIn maakte een notitie over randvoorwaarden, de rol van de GGD, bestuurlijke betrokkenheid, inzet van communicatie en de beste manier om het netwerk en de inwoners bij het akkoord te betrekken en te activeren. We namen actief deel aan de Programmaraad van de Kans voor de Veenkoloniën en de Stuurgroep van Drenthe Gezond waar het regionale preventieakkoord op de agenda staat. We brachten ook kennis in bij regiobijeenkomsten van GGD'en en bij het regionale preventieoverleg Fryslân.

"Steeds meer collega's zijn bezig met dit onderwerp. Gezondheid heeft echt een prominenter plek gekregen en loopt nu door de verschillende beleidsterreinen heen." (GIDS-ambtenaar)

Op provinciaal niveau ging GezondIn in gesprek over de rol die provincies kunnen spelen bij de aanpak van gezondheidsachterstanden. Zo werd in de provincie Zuid-Holland een presentatie gegeven over SEGV, met de nadruk op de betekenis die de fysieke leefomgeving hierbij heeft. SEGV wordt meegenomen in het gezondheidsprogramma van deze provincie. Ook met de provincie Groningen werd gesproken om draagvlak te creëren voor de aanpak van SEGV.

Werkgevers: we deelden in een aantal gesprekken kennis over hoe de gezondheid van werknemers met een praktische opleiding is te verbeteren met de programmaleider van Vitaal Bedrijf, een initiatief van VNO-NCW en MKB-Nederland. Na deze eerste verkenning maakten we de afspraak dat we elkaar op de hoogte houden van inspirerende voorbeelden waarbij werkgevers erin slagen ook laaggeschoolde werknemers te verleiden tot gezond gedrag.

Op landelijk niveau heeft GezondIn in diverse gremia kennis ingebracht vanuit het leernetwerk van gemeenten over goede voorbeelden van de aanpak SEGV op verschillende thema's. Enkele voorbeelden:

- We deelden kennis bij het programma **Schouders eronder**, de werkplaats van Movisie over armoede & schulden en het landelijk overleg kennisinstituten Bestaanszekerheid.
- GezondIn-adviseurs zijn vaste kracht bij diverse adviesraden en klankbordgroepen. Zo zijn ze structureel vertegenwoordigd bij de adviesraad van de Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving en lid van de klankbordgroep van het LEGO-onderzoek van het RIVM.
- We namen deel aan het **Actienetwerk Bestaanszekerheid**: een twee maandelijks overleg met beleidsambtenaren van Sociale zaken, VWS en Financiën, CBS, SCP, CPB, RIVM, Trimbos, GGD GHOR en Pharos. We agendeerden daar het belang van differentiatie naar subgroepen. Op advies van Pharos wordt onderzoek uitgezet naar het verschil in gezondheidsuitkomsten bij mensen met diabetes.
- **Diner Pensant**; Pharos organiseerde een bijeenkomst met 25 vertegenwoordigers van landelijke adviesorganen (RvS, CBS, de SER), het ministerie van VWS, kennisinstituten en enkele bestuurders over Equity en Systematic Injustice. Doel was het agenderen van oplossingen voor het terugdringen van sociaaleconomische gezondheidsverschillen, waarbij de integrale aanpak tussen het sociale en het medische domein vooropstond.
- Bij het **Zorginstituut Nederland (ZIN)** is kennis gedeeld over gezondheidsverschillen, over strategieën die deze verschillen kunnen verminderen en de integrale aanpak vanuit het medische en sociale domein. Besproken is welke kansen er binnen de verantwoordelijkheden van het ZIN liggen om een

integrale aanpak te bevorderen. Inmiddels is een project gestart met het bestuur van ZIN en een afvaardiging van medewerkers over de mogelijkheid om vanuit de vier primaire verantwoordelijkheden van het ZIN de impact op het terugdringen van gezondheidsverschillen te vergroten. De rapportage hiervan verschijnt in mei 2022.

- Met de **Algemene Rekenkamer** is een gesprek gevoerd over de impact van de GLI op gezondheid van mensen in kwetsbare posities. GezondIn gaf daarbij aanbevelingen over hoe deze impact te vergroten middels een domeinoverstijgende aanpak in gemeenten.
- Op de Jubileum conferentie van de **Raad voor volksgezondheid en samenleving** verzorgde GezondIn een presentatie over Equity.
- De jaarlijkse **Dag van de Stad** gaat over verschillende ontwikkelingen in stedelijke vernieuwing. Dit jaar was er een aparte thematafel en excursie met aandacht voor gezondheidsverschillen. Samen met Platform31 nam onze bestuurder deel aan deze dag.
- GezondIn was spreker bij de **Themadag over gezondheid in de Omgevingswet** die georganiseerd werd door het ministerie van BZK. Ook fungeerden we als dagvoorzitter en leverden we sprekers bij de door het RIVM en GGD GHOR georganiseerde werkconferentie over een gezonde leefomgeving.

2. Actualiseren, verspreiden en delen van kennis en praktijkvoorbeelden

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald. Hieruit komt de kernfunctie van GezondIn bij uitstek naar voren: het in stand houden en steeds blijven voeden van de leer-en ontwikkelomgeving voor 150 GIDS-gemeenten in samenhang en wisselwerking met andere (landelijke) partners. In 2021 zijn vele resultaten op dit onderwerp te benoemen. Hieronder geven we een selectie weer.

- **In veel gemeenten is kennis gedeeld** en werd input geleverd bij tal van beleidsthema's. Vaak ondersteunde GezondIn bij de koppeling van lokale preventieakkoorden aan andere akkoorden. We zagen ook dat GGD'en de kennis van Pharos benutten bij

het schrijven van (gemeentelijke) beleidsnota's. Enkele voorbeelden van onze activiteiten in gemeenten:

- Bij de gemeenten Venlo, Amersfoort en Sud West Fryslân werd door de GezondIn adviseur input geleverd voor de nieuwe beleidskaders Sociaal Domein. De visie op het verkleinen van SEGV is expliciet in deze nota's opgenomen en uitgewerkt.
- De gemeente Wageningen werd actief ondersteund bij versterking van de samenwerking tussen het sociaal domein en de eerstelijns zorg als uitvloeisel van het lokale preventieakkoord. In een bijeenkomst tussen deze domeinen is de afspraak gemaakt om Welzijn op Recept op te zetten voor Wageningen.
- In de gemeente Arnhem adviseerden we bij het verbinden van de stedelijke energietransitie met gezondheid en de sociale uitvoeringsagenda. Ook adviseerden we bij de herijking van de welzijnsopdracht: hoe deze meer integraal en inclusief te maken. Tevens investeerden we in de koppeling van armoede, schulden en gezondheid bij de jongerenaanpak door professionals uit zorg en het sociale domein.
- Bij de gemeenten Hoogeveen en De Wolden leverden we een bijdrage aan de domeinoverstijgende samenwerking van ambtenaren in het kader van Health in All Policies en de nieuwe Nota Volksgezondheid.
- We brachten actief kennis en adviezen in bij een sessie van de Gemeente Hellendoorn en GGD Twente over de invulling van de rol van de ambtenaar, goede afstemming met de GGD en bestuurlijke agendering. Insteek daarbij was om dit goed vorm te geven na de gemeenteraadsverkiezingen.
- Met zo'n 20 nieuwe contactpersonen in de GIDS-gemeenten maakten we kennis en gaven we een introductie over de aanpak van gezondheidsachterstanden.

- **In het Europees project JAHEE** (Joint Action Health Equity Europe) in samenwerking met VWS, RIVM en de gemeente Utrecht, volgde Pharos drie gemeenten om zicht te krijgen op de voortgang van de samenwerking tussen het fysieke en het gezondheidsdomein. Dat leverde inzicht op het gebied van framing, onderlinge samenwerking en concrete kennis op. De lessen zijn opgetekend in interviews, 'tegelwijsheden' en een presentatie waaruit geput kan worden door alle betrokken partners.

De Utrechtse adviseurs Gezonde Leefomgeving vroegen in dit kader aan ons welke adviezen ze kunnen geven om aandacht te besteden aan betere kansen op gezondheid vanuit de omgeving. Diverse wetenschappers pakten de handschoenen op en leverden hun kennis aan op een

oudhollands tegeltje. JAHEE werd afgerond in 2021 en een deel van de producten is reeds gedeeld.

- **We organiseerden acht goed bezochte webinars**

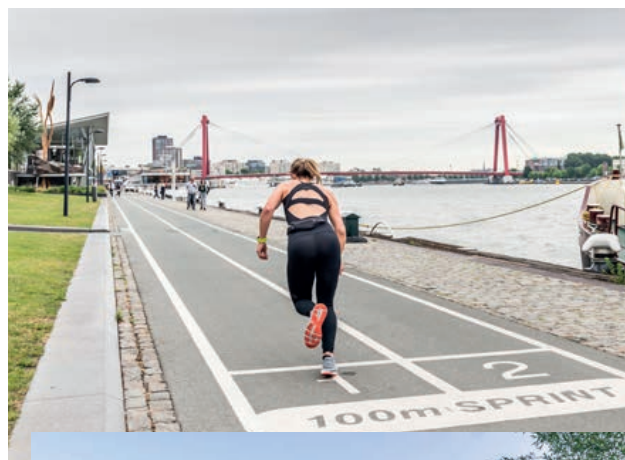
met diverse partners en gemeenten samen.

Gezamenlijk trokken ze 970 deelnemers, van GIDS- en niet-GIDS gemeenten, hun bestuurders en hun lokale partners. De thema's waren gericht op de verschillende onderdelen van een lokale duurzame aanpak:

- Toeleiding van kwetsbare groepen naar GLI en andere interventies met stakeholders uit het sociaal domein, huisartsen, gemeenten en verzekeraars uit de regio Rotterdam Rijnmond
- Hoe kun je je opdrachtgeversrol als gemeente zo invullen dat er meer aandacht is voor inclusie bij de partners met wie de gemeente subsidieafspraken maakt/contracten sluit?
- Preventieakkoorden met aandacht voor iedereen
- Wijkaanpak 'Stoppen met Roken'
- Praktijkvoorbeelden, met name gericht op het betrekken van mensen in combinatie met armoede, verteld door gemeenten en deelnemers
- Schuldhulpverlening en gezondheid
- Jongeren met financiële problemen en mentale gezondheid
- Gezondheid in de omgevingsvisie, waarin verschillende gemeenten aangaven welke route zij bewandeld hebben om dit te organiseren

- **Via onze website, nieuwsflitsen, sociale media**

en ons netwerk deelden we praktijkvoorbeelden en kennis. Met onze Nieuwsflits bereikten we ruim 1000 organisaties en professionals uit verschillende domeinen. De website www.gezondin.nu vormt een centraal kennispunt dat steeds beter gevonden wordt: in 2021 steeg het aantal (unieke) gebruikers **met 36 % naar 15.556**. Onze kennisbank op www.gezondin.nu is

met bijna **50 artikelen** gegroeid. Bijvoorbeeld met een serie persoonlijke portretten over het thema Participatie & Gezondheid, het Inspiratieboek Gezondheid in de Omgevingsvisie en voorbeelden van gemeenten die werken aan coronaherstelbeleid met aandacht voor kwetsbare groepen.

Praktijkvoorbeelden: we weten dat gemeenten veel inspiratie en lessen halen uit de ervaringen van andere gemeenten. Dit jaar deelden we weer vele mooie praktijkvoorbeelden zoals: Veenendaal: [Met taallessen werken aan zelfvertrouwen en gezondheid](#), [Samenwerken voor een rookvrij Nijmegen](#) en [Met de stad Helmond tegen de sociale tweedeling](#).

Publicaties: GezondIn zorgde voor een flink aantal nieuwe publicaties. Voorbeeld hiervan is het themadocument 'Gezondheidsvaardigheden en basisvaardigheden: Handvatten voor gemeenten' en (Niet) Iedereen Telt Mee: een pleidooi voor inclusiviteit, rechtvaardigheid en kwaliteit van zorg.

- **Op onze jaarlijkse studiedag** ‘Samen verschil maken’ deelden we kennis en goede voorbeelden en brachten we gemeenten en andere professionals met elkaar in contact. De online studiedag werd bezocht door 240 deelnemers en is na afloop goed beoordeeld (8.4). Op het programma stonden onder meer Reinier van Zutphen (Nationale Ombudsman) en Marco Pastors (directeur Nationaal Programma Rotterdam Zuid). Deelnemers bezochten diverse workshops rond actuele thema's zoals bestaanszekerheid. Ook presenteerden we de uitkomsten van het eerder genoemde onderzoek naar 8 jaar GIDS/GezondIn.

- **Regionale kennisuitwisseling:** in de GGD-regio Zaanstreek-Waterland werden we uitgenodigd als keynote-spreker op het GGD regiocongres over gezondheid en is een presentatie gegeven over het succesvol lokaal aanpakken van SEGV aan GIDS- en andere gemeenten. Een vergelijkbare inzet deden we in de regio Zuid-Holland Zuid (ZHZ) waar samen met het Programma lokale coalities Kansrijke Start en GGD ZHZ een congres is georganiseerd over de lokale aanpak, Kansrijke Start en het benutten van ervaringsdeskundigheid. In de regio Rijnmond is een netwerk met GIDS- en niet GIDS-gemeenten opgezet dat maandelijks bijeenkomt. Hier wisselen gemeenten, GGD en GezondIn kennis uit, stellen ze gezamenlijke doelen op de aanpak van SEGV en wordt regionale samenwerking opgepakt waar mogelijk.

- **Opgave Gezondheid en Zorg Topsectoren**

In het kader van het missie gedreven innovatiebeleid van VWS werkten we samen met Health Holland aan kennisdeling over vernieuwende (regionale-lokale) initiatieven/fieldlabs. Pharos is daarbinnen trekker van de bouwsteen “samenwerken” en is daarmee verantwoordelijk voor het invullen van de workshops binnen de kwartaal sessies. Afgelopen jaar hebben we drie keer een dergelijke workshop georganiseerd en gemodereerd. De rode draad in deze workshops is de presentatie van een mooi voorbeeld uit de praktijk over samenwerking met bewoners, waarbij de lessons learned gedeeld worden en reflectie vanuit andere (deskundige) partijen plaatsvindt. Ook participeren we in het landelijke bestuurlijk en tactisch-operationeel overleg van fieldlabs. Daarnaast zit GezondIn vier keer per jaar

een community of practice bijeenkomst voor waarbij de GROZterdam-regio's -Utrecht, Eindhoven Deventer, Maasvlakte- elkaar ontmoeten, ervaringen uitwisselen en elkaar bevragen op kritische succesfactoren. Van elkaar leren is de essentie van deze bijeenkomsten.

- **Gastlessen:** we gaven, zoals ieder jaar, les aan de VU bij de master Prevention and Public Health, bij de VNG voor de leergang regie in gezondheidsbeleid en bij de NSPOH voor de managers Publieke Gezondheid. We leverden tevens een bijdrage aan de heidagen van de Hogeschool Arnhem-Nijmegen en Fontys Hogeschool. Beide hogescholen hebben binnen het thema ‘Health’ gezondheidsverschillen als focusgebied benoemd.
- **Coronacrisis:** tijdens gesprekken met gemeenten (ambtelijk en bestuurlijk) en professionals zijn in 2020 lessen getrokken over de aanpak van gezondheidsachterstanden ten tijde van en na de coronacrisis en vertaald naar tien denkrichtingen. In 2021 bouwden we hierop voort:
 - Genoemde gesprekken met gemeenten zijn vervolgd en er zijn ter inspiratie en illustratie van de tien denkrichtingen praktijkvoorbeelden opgehaald in Venlo, Den Haag, Utrecht, Haarlemmermeer, Amersfoort en Rotterdam. Deze zes lokale voorbeelden zijn gepubliceerd in 2021, in 2022 volgen de overige voorbeelden.
 - De gemeente Utrecht vroeg GezondIn een presentatie te geven tijdens een raadsbijeenkomst en daarin adviezen te geven voor de te voeren koers na de coronapandemie. Welke lessen zijn er te leren en wat betekent dat voor het gemeentebestuur? We gaven antwoorden en mogelijke richtingen voor beleid mee.
 - De door Pharos verzamelde kennis over effecten van de coronacrisis op de gezondheid van mensen met een lage SES of een migratieachtergrond deelden we in onze netwerken.

3. Stimuleren dat meer gecombineerde trajecten worden opgezet en versterkt

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald. We inspireerden gemeenten op diverse manieren om domein overstijgend te denken en te werken en reikten hen kennis en

handvatten aan om gecombineerde aanpakken vorm te geven. We noemen hierbij een aantal thema's waarin de koppeling tussen gezondheid en relevante andere beleidsterreinen is gemaakt.

Participatie, Werk en Gezondheid

- **Werk en gezondheid:** wat betekent het *niet* hebben van werk voor je gezondheid? Welke rol spelen gemeenten bij die wisselwerking? We interviewden inwoners hierover en zochten uit wat de succesfactoren zijn waardoor mensen weer op de rit komen. Ieder portret is anders, maar er is één belangrijke overeenkomst: mensen zijn het best geholpen met een persoonsgerichte aanpak. Lees hier de [verhalen van Stephan](#), van [Sandra](#), van [Janneke](#), van [Linda](#), van [Martijn](#) en het verhaal van [Yvonne](#).
- Participatie en Bestaanszekerheid: GezondIn deed een literatuuronderzoek naar experimenten in het land rondom de basisbaan en de regelarme/regelluwe bijstand (basisinkomen). Ook de gezondheidseffecten werden meegenomen. Aanvullend zijn interviews gedaan met de lokale projectleiders van de diverse gemeenten waar experimenten zijn uitgevoerd op deze onderwerpen. Resultaat hiervan zijn praktische tips en handvatten om hier als gemeente mee aan de slag te gaan.

Armoede en Gezondheid

- Samen met het netwerkverband Moedige dialoog en het **Healthy Ageing Network** Noord Nederland verzorgden we een middag over armoede, schulden en gezondheid in Groningen.
- De Pharos publicatie 'Leven met ongezonde stress' en de Infographic Armoede & gezondheid is op diverse Webinars gedeeld en benut in de advisering richting gemeenten.
- We deelden een aantal **praktijkvoorbeelden** waaronder die van de Gemeente Arnhem en de gemeente Helmond. Ook maakten we filmpjes met de titel 'Het Goede gesprek' met [schuldhelpverlener Farley van Heydoorn](#) en [straathoekwerker Jennifer Ramkisoen](#) die jongeren met financiële problemen helpt.
- GezondIn speelde een actieve rol bij de **Leerkring Armoede en Sociale cohesie** die vanuit de Provincie Gelderland werd georganiseerd. We legden daarbij de koppeling tussen deze opgaven en gezondheid en concretiseerden dit samen met de 8 deelnemende gemeenten.

Inclusief Opdrachtgeverschap

- Gelijke kansen op een goede gezondheid voor iedereen is door gemeenten ook te beïnvloeden door via contracten en subsidieafspraken optimaal gebruik te maken van hun opdrachtgeversrol. Via onze webinars en op de landelijke Studiedag hebben we inclusief opdrachtgeverschap meermaals bij gemeenten geagendeerd.
- We ontwikkelden de handreiking [Gezondheid voor iedereen ook via contracten en subsidieafspraken](#) die gemeenten helpt bij het versterken van de aanpak van gezondheidsverschillen, door optimaal gebruik te maken van hun opdrachtgeversrol.
- In een leerkring verkennen we met gemeenten wat er nodig is om te werken aan Health Equity via de contracten en opdrachten die gemeenten verstrekken aan lokale partijen.
- Ook werd een verbinding gelegd met PIANOo Expertise-centrum Aanbesteden van het Ministerie van EZ, om te verkennen wat nodig is om Health Equity op te nemen in het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen.

Samenwerking gemeenten en zorgverzekeraars

- GezondIn voerde gesprekken met verschillende verzekeraars over passende preventie voor kwetsbare groepen om sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verminderen. Zo spraken we onder andere met Menzis over Stoppen met roken en met Zilveren Kruis over de toegang tot het preventieaanbod in de gemeentepolis. Onderdeel van de samenwerking was het spreken met verzekeren in focusgroepen over de toegankelijkheid van de gemeentepolis én de toegankelijkheid en aansluiting op behoeften van het preventieaanbod en de ondersteuning in de sociale basis. Op basis van deze gesprekken zijn aanbevelingen geformuleerd voor de gemeente Amsterdam en voor Zilveren Kruis.
- Met zorgverzekeraar VGZ bespraken we de mogelijkheden om met de zorginkoop of met het polis aanbod invloed uit te oefenen op het terugdringen van SEGV. De gesprekken gingen over differentiatie in inkoop en de begrijpelijkheid en aansluiting op de doelgroep van de gemeentepolis die verzekeraars samen met gemeente op de markt brengen.

Fysieke omgeving en gezondheid

- **Het Inspiratieboek Gezondheid in de Omgevingsvisie** is ontwikkeld. Dit is gebaseerd op een analyse van vier gemeentelijke visies en bevat tips voor gemeenten

die ook gezondheid in hun **omgevingsvisie** willen meenemen. Het inspiratieboek is tijdens de eerder genoemde vier masterclasses voor wethouders gelanceerd. Voor ambtenaren organiseerden we een Webinar 'GezondIn de omgevingsvisie': ook hier werd het inspiratieboek benut.

- **Op verzoek van vijftien gemeenten** die experimenteren met een integrale wijkaanpak voor achterstandswijken, bracht GezondIn kennis en inspiratie over manieren om gezondheid in deze wijkaanpak op te nemen en de relatie tussen gezondheid en omgeving te leggen. Op deze manier werden bij vele (nieuwe) partners gezondheidsverschillen geagendeerd.
- **Leefplekmeter:** op vraag van gemeenten begeleiden we de inzet van de Leefplekmeter (LPM). Dit instrument wordt in steeds meer gemeenten gebruikt. We werkten met kinderen in Zeeuws-Vlaanderen en met een wijk in Berg en Dal. Ter versterking van het traject dat loopt in Berg en Dal trainden we professionals in het afnemen van dit instrument bij inwoners. De LPM werd door ons met deze professionals vertaald naar een lokale versie, we maakten een instructiefilmpje zodat de LPM vervolgens grootschalig kon worden afgenomen bij inwoners. Met de opbrengsten van het instrument wordt het wijkgerichte project verder vorm gegeven samen met inwoners, waarbij GezondIn de gemeente adviseerde. Voor de professionals organiseerden we intervisie, zodat zij de LPM in de toekomst effectiever kunnen afnemen.
- Met veel gemeenten is meegedacht over hoe aandacht voor gezondheidsverschillen een plek kan krijgen binnen de **Omgevingsvisie**. Zo wilde de gemeente Diemen diverse scenario's voor de nieuwe Omgevingsvisie gemeente breed bespreken, waaronder een scenario met een sterke focus op gezondheid. GezondIn zorgde voor kennisdeling in een aantal sessies. De visie is onlangs vastgesteld, met een zeer prominente plek voor gezondheid.
- We hebben de samenwerking gezocht met nieuwe partners naast de gemeenten zoals **woningbouw-coöperaties** vanwege hun mogelijke bijdrage aan de lokale aanpak SEGV. Bijvoorbeeld rond renovatietrajecten: deze raken sommige huurders meer dan anderen. Hoe kun je onnodige stress voorkomen? Aan de hand van casussen, ingebracht door corporaties, wordt dit toegelicht in de notitie 'Huurdersbegeleiding tijdens woningrenovatie'. Ook werd aandacht besteed

aan energietransitie: de wijkaanpak rond energietransitie in de Groningse wijk Selwerd, genaamd Sunny Selwerd, werd via een praktijkvoorbeeld in het zonnetje gezet.

4. Kennis delen met gemeenten over passende manieren van sturen, monitoren en lerend volgen van de lokale aanpak

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald. Hieronder belichten we enkele belangrijke resultaten.

Kennisontwikkeling en verspreiding

- **Webinars:** ook in 2021 is een basis-webinar over Monitoring en Evaluatie gegeven voor zowel beleidsmedewerkers verantwoordelijk voor GIDS, als voor gemeentelijke projectleiders Kansrijke Start. In een ander webinar over aanpakken voor jongeren met geldzorgen en hun gezondheid is een Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse (MKBA) van de aanpak van het Jongeren Perspectief Fonds gepresenteerd. Deze MKBA was gecombineerd met een belevingsonderzoek en een data-analyse. Voor gemeenten was het waardevol om deze wijze van monitoring te zien waaruit bleek dat bij de betreffende aanpak elke euro investering resulteerde in 1,9 euro opbrengst voor de gemeente.
- **Verdiepende kennis:** we hebben in verschillende gemeenten kennis gedeeld ten behoeve van de monitoring en evaluatie van hun GIDS aanpak zoals in Helmond, De Fryske Marren en Alphen aan de Rijn. Zo ondersteunden we in Helmond bij de monitoring en evaluatie van de aanpak van Helmond gericht op tweedeling. Het gaat hierbij zowel om een gemeentebrede monitoring (waarbij diverse stedelijke monitors werden benut) als om de monitoring van afzonderlijke activiteiten in de verschillende wijkaanpakken. Vragen die hierbij speelden waren: hoe kunnen de bestaande monitoringinstrumenten beter op elkaar afgestemd worden en de juiste informatie opleveren en welke informatie moet daarop aanvullend worden verzameld? GezondIn hielp met het formuleren van de juiste indicatoren en bij de keuze van de best passende monitoring aanpak.

In Amersfoort is advies gegeven hoe de opbrengsten van de wijkaanpak te evalueren en daaropvolgend de monitoring en evaluatie in de volgende fase van deze wijkaanpak in te richten.

- **Tijdslijnmethode:** bij de gemeenten Nunspeet en Maastricht zetten we succesvol de tijdslijnmethode in om inzicht te krijgen in de voortgang van de samenwerking tussen het fysieke domein en het gezondheidsdomein. Ook in Utrecht is deze methode gebruikt.
- **Advies over onderzoek:** GezondIn is actief lid van de adviescommissie voor het onderzoek van Windesheim naar 12 jaar Zwolle Gezonde Stad. Afgelopen jaar is een rapport verschenen over de kernelementen van deze lokale aanpak en hebben we deze resultaten gedeeld via onze infrastructuur. We leverden ook kennis bij de totstandkoming van de aanvraag voor de evaluatie-call van het FNO programma 'Samen Kansrijk gezond'.

Inspirerende voorbeelden

- **Narratief waarderen:** deze methode is in 2020 toegepast in de gemeente Zeist en in zeven gemeenten in de provincie Fryslân. In beide situaties zijn inwonerservaringen opgehaald door vrijwilligers en werd dit gecombineerd met cijfers. Dit gebeurde in een gezamenlijk proces dat startte met de formulering van indicatoren en door liep tot en met de duiding van de bevindingen. Dit proces heeft in Zeist geleid tot borging en verdere verspreiding van de aanpak. Van de toepassing van deze participatieve methode zijn twee voorbeelden beschreven. Dit is het voorbeeld van de gemeente [Zeist](#).
- GezondIn deelde daarnaast voorbeelden van andere manieren monitoren en evalueren: hoe [Deventer](#) lerend evalueren gebruikte in het kader van een wijkgerichte aanpak en hoe de gemeente [Utrecht](#) actief inzette op het monitoren van corona. In het laatste artikel is te lezen hoe de gemeente een expert aan het werk zette om data over corona te verzamelen, te duiden en te vertalen naar beleid voor inclusief herstel.

Landelijke activiteiten

- In diverse landelijke gremia hebben we aandacht gevraagd voor **inclusieve monitoring**. Het is namelijk een gemiste kans dat in veel monitors het

niet mogelijk is om uitkomsten te differentiëren naar groepen in een lage SES positie, omdat de vragenlijsten en methodes onvoldoende aansluiten bij deze groepen en zij onvoldoende bereikt worden. De adviseurs van GezondIn agenderen dit ook steeds bij de regionale en lokale monitoring van de aanpak van gezondheidsachterstanden.

- Pharos nam ook in 2021 deel aan de **Begeleidingscommissie Monitoring Nationaal Preventie akkoord** met CBS, Uni Maastricht, CPB, RIVM, Trimbos, GGD GHOR om differentiatie naar prevalentie onder subgroepen te agenderen. Op advies van deze commissie- onder coördinatie van Pharos- heeft VWS opdracht gegeven aan het RIVM om meer gedifferentieerd te gaan monitoren op effecten van leefstijlinterventies. Hierdoor worden gemeenten gestimuleerd om in hun lokale akkoorden specifiek aandacht te schenken aan kwetsbare groepen. GezondIn en andere deskundigen van Pharos leveren input over de relevante sociale determinanten.
- In het **Meerpartijenoverleg** werken we samen met RIVM, JOGG, Mulier Instituut, VSG en AIG aan diverse opgaven rond gezondheid en wisselen we als partners kennis uit. Zo leverde GezondIn een bijdrage op een landelijke bijeenkomst van Alles Is Gezondheid bij een sessie voor alle regio's rond het monitoren en evalueren van hun aanpak. Ook bracht GezondIn op een van de meetings in de regio Mooi Maasvallei kennis in over hoe je inwoners betreft bij Monitoring en evaluatie en hoe je samen leert tijdens de aanpak.
- **Thema gezondheidsverschillen op waarstaatje-gemeente.nl:** vanaf de start in 2017 is het thema gezondheidsverschillen een van de best bezochte 'tegels' op de VNG website [waarstaatjegemeente.nl](#). GezondIn heeft hier indertijd het initiatief toe genomen samen met landelijke partners zoals GGD GHOR Nederland, RIVM en Vektis. Iedereen kan op deze site voor alle gemeenten tot op wijkniveau zien hoe het staat met sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Afgelopen jaar is na een evaluatie een indicator voor huishoudens met schulden toegevoegd aan het overzicht. Hiervoor is gekeken naar gegevens die het CBS in opdracht van het ministerie van SZW bijeen heeft gebracht over betalingsachterstanden bij instanties zoals de belastingdienst en BKR.

3. Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning

Mensen met een lagere sociaaleconomische status en mensen met een migratieachtergrond lijden vaker en ernstiger aan chronische aandoeningen zoals diabetes, COPD, hart- en vaatziekten, angststoornissen en depressies. Zorg en preventie sluiten vaak onvoldoende aan bij de vaardigheden en sociaaleconomische context van mensen in minder bevoorrechte omstandigheden, waardoor uitkomsten van zorg en preventie slechter zijn. Sociaaleconomisch kwetsbare omstandigheden leiden tot chronische stress en stress leidt tot gezondheidsproblemen. Voor dat mechanisme hebben we breed aandacht gevraagd en gekregen.

Pharos ondersteunde in 2021 professionals, zorgorganisaties, onderwijsorganisaties en beleidsmakers met kennis, handelingsperspectief, leertrajecten en consult-ondersteunend materiaal bij het invulling geven aan domein-overstijgend, persoonsgericht en stress- en cultuursensitief werken.

Uiteraard was er ook dit jaar weer veel vraag naar kennis en expertise van Pharos in het kader van beperken van de negatieve effecten van de coronaepidemie op de gezondheidsverschillen. Pharos-collega professor Maria van den Muijsenbergh heeft nationaal en internationaal een adviserende rol gespeeld zowel in rechtstreeks advisering van VWS met betrekking tot de vaccinatiecampagne als in haar rol als lid van de Gezondheidsraad, lid van de RIVM Corona Gedragsunit en internationaal als voorzitter van de European Forum for Primary Care en deelnemer aan de wetenschappelijke adviesraad van de WHO.

We zijn erg trots op de aandacht die we hebben kunnen genereren voor het thema inclusieve wetenschap en inclusief onderzoek. Met een webinarreeks (3 x ca 135 deelnemers) en concrete instrumenten hebben we onderzoekers verbonden aan universiteiten, gemeenten, GGD'en en kennisinstituten met visie en kennis ondersteund bij het inclusiever werken en laten meetellen van mensen met een lagere sociaaleconomische status in onderzoeksresultaten.

Met de Coalitie Iedereen Rookvrij hebben we een wijkaanpak Stoppen met Roken ontwikkeld en gepresenteerd in een webinar voor 90 deelnemers van gemeenten en GGD'en.

Om te komen tot een goede toegang tot en goede uitkomsten van zorg en ondersteuning voor iedereen heeft het programma zich in 2021 ingezet om drie maatschappelijke programma's in zorg en preventie te versterken met kennis en expertise zodat deze inclusief zijn en een bijdrage leveren aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden. Het gaat om de programma's 'Juiste Zorg op de Juiste Plek', 'Uitkomstgerichte Zorg' en 'Nationaal Preventieakkoord'.

Hieronder staan enkele highlights per programmalijn en we sluiten af met hoe we in 2021 ingespeeld hebben op actuele vragen en verzoeken tot beleidsadvisering.

1. Juiste Zorg én Ondersteuning op de Juiste Plek voor de Juiste Persoon

De beoogde resultaten zoals genoemd in het werkprogramma zijn conform plan behaald.

- We hebben bijgedragen aan het in kaart brengen van de problemen en uitdagingen rondom persoonsgerichte zorg en Juiste Zorg op de Juiste Plek. Onder andere door lezingen en contacten met zorggroepen in de regio Den Haag en de regio Nijmegen. Daarnaast hebben we bijgedragen aan het tot stand komen van de indicatoren voor het monitoren van de uitkomsten van Juiste Zorg op de Juiste Plek middels de Delphi methode. Via het Kennisplatform van Juiste Zorg op de Juiste Plek verspreiden we kennis en handelingsperspectieven onder andere via het artikel over het voorkomen van spoedzorg bij oudere migranten: <https://www.dejuistezorgopdejuisteplek.nl/actueel/nieuws/juiste-zorg-oudere-migranten-voorkomt-spoedzorg/>. En met de **Infographic Armoede en gezondheid** is kennis verspreid over de relatie tussen armoede en gezondheid en de aangrijpingspunten voor een

integrale aanpak. Pharos agendaert de aandacht voor differentiatie naar SES indicatoren bij de partners in het Consortium Leefstijlmonitor. In de werkgroep wordt samen met de thema-instituten gewerkt aan meer inclusieve dataverzameling binnen alle lopende monitoren.

- We hebben kennis verspreid over passende samenwerking in de wijk. Op verzoek van branche-organisatie InEen bereidden we leersessies/webinars voor voor zorggroepen zodat zij zich beter toegerust voelen om de samenwerking tussen eerstelijns en het sociale domein te versterken. En we hebben onder andere de Huisartsenpost Rijnmond voorzien van kennis en inzichten betreffende het beter bedienen van patiënten met complexe problemen die onnodig vaak de HAP bezoeken. Via het herziene handboek praktijkvoering. *Bouwstenen voor de huisartsgeneeskunde* hebben we kennis verspreid over Persoonsgerichte zorg bij patiënten met complexe problemen. https://www.bsl.nl/shop/handboek-praktijkvoering-9789036826464?gclid=CjwKCAiAg6yRBhBNEiwAeVyL0NMMPQouxfPhGq6Wzh_kFaS7sI3MVx_hofNqhrT3YDGF4jbeDSg5RoCpaQQAvD_BwE
- Ter ondersteuning van gedragsverandering van professionals hebben we een e-learning ontwikkeld 'omgaan met complexe patiënten in de huisartspraktijk'. Begin 2022 moet deze geaccrediteerd worden en gaat deze e-learning onderdeel uitmaken van ons leer- en verbetertraject. We hebben hiervoor de kennis en expertise over gedragsverandering bij professionals benut, sluiten aan bij ervaren urgentie, gewoontes en routines van professionals en zetten in op het aantrekkelijk maken van de verandering.
- Kennis over strategieën voor gedragsverandering bij mensen in een minder goede sociaaleconomische positie hebben we ook gedeeld in een wetenschappelijk artikel E-Health and M-Health Interventions to Improve Eating Behaviour of People with a Lower Socioeconomic Position: A Scoping Review of Behaviour Change Techniques. <https://www.researchsquare.com/article/rs-1191183/v1>
- We hebben de impact van corona op mensen in een meer kwetsbare positie gemonitord en de resultaten verspreid via de **Infosheet Corona en gezondheidsverschillen** met een overzicht van de feiten en cijfers over de impact van de pandemie en de maatregelen op de

gezondheid, het welbevinden en de leefomstandigheden van inwoners met lage opleiding en laag inkomen:

<https://www.pharos.nl/infosheets/infosheet-corona-en-vergroten-van-gezondheidsverschillen/>. Deze

kennis is ook gedeeld in gesprekken met VWS, in een adviesrol in de Gezondheidsraad en als lid van de RIVM toetsingscommissie Goede Voorbeelden en in een artikel in *Sociale Vraagstukken* (nov 2021): <https://www.socialevraagstukken.nl/de-pandemie-en-de-maatregelen-dreigen-bestaande-gezondheidsverschillen-te-vergroten/>.

In samenwerking met Ehealth4all zijn we gestart met inventariseren onder welke voorwaarden beeldbellen voor deze groepen goed kan werken.

- Professionals, zorgorganisaties en beroepsorganisaties kloppen aan met vragen om kennis en ondersteuning. Op verzoek hebben we in 2021 verder gewerkt aan een modulair opgebouwd praktijkverbetertraject voor huisartspraktijken. Daarnaast ondersteunden we praktijkondersteuners bij de zorg voor patiënten met diabetes en COPD door actualisering en verspreiding van de eerder ontwikkelde materialen. Deze worden goed gevonden en gebruikt. Zo is het boekje 'ik heb diabetes, wat kan ik doen?' 2830 keer gedownload van de site en zijn er 820 papieren exemplaren opgevraagd. Het boekje 'IK heb COPD wat kan ik doen' is 1068 keer gedownload van de site en er zijn 412 papieren exemplaren opgevraagd. Daarnaast zijn we in gesprek met longverpleegkundigen van Isala ziekenhuizen over het aanpassen van dit boekje voor de tweedelijns. De begin 2021 uitgekomen publicatie *Leven met ongezonde stress* is 857 keer gedownload, de bijbehorende animatie is 2341 keer bekeken via YouTube én op verzoek van ROS Raedelijk is een bijbehorende handreiking ontwikkeld over omgaan met chronische stress bij patiënten in de eerstelijns. NB: deze verschijnt in maart 2022. Daarnaast hebben we in samenwerking met Raedelijk (ROS in regio Utrecht) kennis met professionals en ROS-adviseurs gedeeld over chronische stress in een goedbezocht webinar.
- Ook door bedrijfs- en verzekeringsartsen wordt de kennis in de publicatie 'Leven met Ongezonde stress' als ondersteunend ervaren en op hun verzoek hebben we invulling gegeven aan onderwijsdagen over dit thema. Ook dit jaar hebben we intensief samengewerkt met NHG en de beroepsorganisaties van praktijkondersteuners. Op verzoek van NHG

werken we onder andere samen aan een revisie van het gezamenlijk uitgegeven boek 'Zorg voor laaggeletterden, migranten en sociaal kwetsbaren in de huisartsenpraktijk'. De herziene versie is half 2022 gereed voor publicatie.

2. Uitkomstgerichte Zorg en Samen Beslissen voor Iedereen

De beoogde resultaten zoals genoemd in het werkprogramma zijn conform plan behaald.

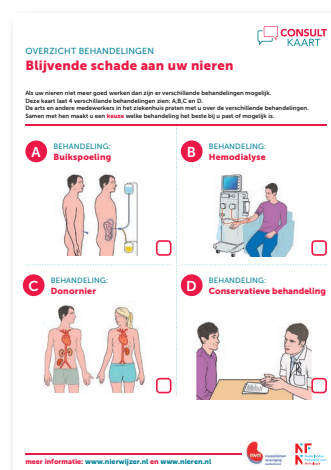
- Pharos heeft kennis en expertise gedeeld over inclusief onderzoek doen, begrijpelijkheid en toegankelijkheid van zorg en ondersteuning, het gebruiken van beeldmateriaal, begrijpelijke teksten en toegankelijkheid van navigatiefuncties bij informatievoorziening in de spreekkamer, op papier en digitaal door artikelen, (digitale) presentaties en workshops voor professionals, onderzoekers en kwaliteits- en communicatie-medewerkers in het ziekenhuis. Dat laatste bijvoorbeeld via een congres van Logeion – de vereniging van communicatie-medewerkers in de ziekenhuizen. Ook hebben we het Dutch institute for clinical auditing (DICA) geadviseerd bij het begrijpelijk presenteren van uitkomsten op het Patiënten dashboard van DICA. DICA maakt de kwaliteit van zorg inzichtelijk met betrouwbare vergelijkingen en analyses samen met dokters, patiënten en zorgverzekeraars. We deelden (internationaal) samen met NIVEL kennis in drie wetenschappelijke artikelen naar aanleiding van het gezamenlijke onderzoek naar Samen Beslissen in de palliatieve zorg met mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden.

- Op begrijpelichaam.nl vinden professionals consult-ondersteunend voorlichtingsmateriaal. In 2021 is er ruim 37.000 keer een onderwerp of een pagina

bekeken. Ook in 2021 zijn nieuwe onderwerpen toegevoegd over oncologische aandoeningen. Alle 45 praatkaarten die we maakten met NFK en de kankerpatiëntenorganisaties zijn nu ontsloten via [begrijpelichaam.nl](https://www.pharos.nl/begrijpelichaam.nl). Tevens zijn er gesprekken gevoerd met drie Amsterdamse ziekenhuizen om te komen tot samenwerking. In ruil voor een financiële bijdrage (waarmee Pharos een nieuw thema kan ontwikkelen), krijgen deze ziekenhuizen in 2022 gebruiksrechten over de bestaande afbeeldingen en teksten. (<https://www.pharos.nl/nieuws/methodiek-begrijpelijke-medische-informatie-in-woord-en-beeld>).

- Met de methodiek 'Begrijpelijke medische informatie in woord en beeld' kunnen patiëntenorganisaties en (wetenschappelijke) beroepsverenigingen een begrijpelijke keuzehulp ontwikkelen zoals de 'consultkaart-in-beeld'. Deze bestaat uit een combinatie van begrijpelijke teksten en afbeeldingen, zodat de patiënt de behandelingen die voor hem/haar mogelijk zijn, beter begrijpt. Dit ondersteunt het proces van samen beslissen.
- In 2021 bouwden we door aan een kennisbasis inclusieve wetenschap waarmee we onderzoekers ondersteunen zodat de stem van álle patiënten en inwoners meetelt in onderzoek. De ontwikkelde kennis en expertise hebben we onder andere gedeeld met onderzoekers aan universiteiten, kennisinstituten, gemeentes en zorgorganisaties via drie zeer goed bezochte webinars (3 x circa 130 deelnemers). Deze webinars zijn terug te kijken via de site (webinarreeks inclusieve wetenschap) en naar aanleiding hiervan krijgen we wekelijks vragen van universiteiten en kennisinstituten om onze kennis hierover te delen. Verschillende hulpmiddelen, zoals een begrijpelijke patiënteninformatiebrief en toestemmingsformulier worden veel gedownload. Een vraag om kennis kwam er bijvoorbeeld van InEen (brancheorganisatie van de zorggroepen) over een begrijpelijke versie en de validatie van de PREM chronische zorg. De

begrijpelijke PREM chronische zorg wordt nu ontsloten via de website van Ineen en kan door zorggroepen gebruikt worden. We hebben kennis ingebracht en meegeschreven aan PREM Oncologie en Netwerkgorg van het NFK. Dit is een vragenlijst die de ervaringen van patiënten met oncologische zorg meet. NFK zet deze vragenlijst uit onder alle patiënten die te maken hadden of hebben met kanker en hiervoor in de afgelopen drie jaar in een ziekenhuis kwamen. Pharos bracht ook kennis in bij het begrijpelijker maken door toevoegen van beeld van Vragenlijst CCQ bij COPD: de nieuwe vragenlijst heet CCQ-graphical en wordt nu getest. Deze activiteiten leiden ertoe dat ook patiënten die lager opgeleid zijn en moeite hebben met lezen en schrijven meetellen in de onderzoeksresultaten.

- In 2021 hebben we ingezet op agenderen, kennis verspreiden en handelingsperspectief vergroten van onderzoekers en professionals bij het rekening houden met etnische en sociaaleconomische verschillen als onderdeel van persoonsgerichte zorg en ondersteuning en daarmee een passende uitkomstgerichte zorg voor iedereen. We deden dit onder andere door veel aandacht te vragen voor **etnische diversiteit en discriminatie in de gezondheidszorg** met een publicatie in Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde over (on-)wenselijke terminologie en door bij te dragen aan de oprichting van Collectief voor Diversiteit en Inclusie in de Nederlandse Gezondheidszorg. Daarnaast hebben we het CBS geadviseerd over de te hanteren nieuwe terminologie, de organisatie van richtlijnontwikkelaars AQUA over etnische verschillen in richtlijnen en bereiden we samen met de WRR een bijeenkomst voor experts voor over terminologie /etnische verschillen in de zorg (wordt in 2022 gerealiseerd).
- We hebben kennis ingebracht bij de herziening van de KNMG gedragscode. En Pharos leverde een bijdrage aan het digitale symposium van KNMG over diversiteit en inclusie. Daarnaast was Pharos actief op het thema interculturele palliatieve zorg, met presentaties en webinars. In 2021 ondersteunden we 7 netwerkbijeenkomsten van regionale netwerken palliatieve zorg en gaven we 3x college aan een post-HBO opleiding over cultuursensitieve palliatieve zorg. We ontwikkelden onderstaand informatiemateriaal ter ondersteuning van begrijpelijke palliatieve zorg. Dit werd goed gewaardeerd door professionals-

mede door het hoge aantal opnames op de IC vanwege corona.

- Met de partners in het Netwerk Patiënteninformatie (CBG, Lareb, [apotheek.nl](https://www.apotheek.nl) en [thuisarts.nl](https://www.thuisarts.nl) aangevuld met Nivel, PFN en Pharos en onder auspiciën van VWS) is verder gewerkt aan het verbeteren van informatie over medicijnen en medicijngebruik. Pharos maakt de in het netwerk ontwikkelde materialen concreet begrijpelijker en toegankelijker, opdat alle burgers toegang hebben tot betrouwbare informatie over medicijnen en vaccinaties. Een gezamenlijke database 'patiëntvriendelijke termen' krijgt langzaam maar zeker vorm. En we deelden kennis met onderzoekers en professionals in twee artikelen (in Farmaceutisch weekblad, maart 2021 en in Huisarts en Wetenschap, mei 2021) over extra aandacht voor veilig medicijngebruik bij mensen die moeite hebben met lezen en schrijven.
- Een taalbarrière belemmert de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de zorg en uiteraard ook het proces van Samen Beslissen. Pharos sloot zich in 2021 aan bij de campagne van de Johannes Wierstichting 'Dit is een kind, geen tolk' en verspreidde op allerlei manieren de webflyer www.zoschakeltueentolkin.nl. In alle trainingen, presentaties en workshops vragen we nu aandacht voor het belang van tolken in de zorg. We hebben meegedacht met de start van het proces om tot een standaard te komen. Dit proces wordt voortgezet in 2022.

3. Stoppen met roken en Nederland Rookvrij voor Iedereen

Roken is één van de belangrijkste aangrijpingspunten voor het verkleinen van sociaaleconomische gezondheidsverschillen en de belangrijkste te voorkomen doodsoorzaak. Onder mensen met een lage of middelbare opleiding rookt een significant groter deel dagelijks (resp. 23,4% en 19%) dan onder mensen met een hoge opleiding (7,5%). En onder mensen met een migratieachtergrond rookt een groter deel elke dag dan onder mensen zonder migratieachtergrond (resp. 19% en 15%). Deze groepen profiteren minder van de preventieve maatregelen en stoppen met roken ondersteuning. Pharos zet haar kennis en expertise in zodat maatregelen, beleid en campagne rekening houden met de behoeften, mogelijkheden en sociaaleconomische context van lager opgeleiden en mensen met een migratieachtergrond.

- We hebben kennis verzameld en gebundeld over wat er nodig is om gedragsverandering te ondersteunen bij mensen in een sociaaleconomisch kwetsbare positie. Samen met sleutelpersonen met een migratieachtergrond gingen we in gesprek met Syrische en Turkse mannen die roken. Dat leverde kennis en inzicht op over de betekenis van roken, hoe deze mannen aankijken tegen stopondersteuning en waar en wanneer informatie over stoppen en ondersteuning het beste geïntroduceerd kan worden. Het op een passende manier in gesprek gaan over roken- door bijvoorbeeld mensen in contact te brengen met sleutelpersonen die gestopt zijn- draagt bij aan het vergroten van de ambivalentie en de hoop dat stoppen mogelijk is. De bekendheid met en vertrouwen in stoppen-met-roken hulp blijkt laag en taal vormt voor velen een barrière.

De opgedane kennis over goede zorg aan mensen die roken met een migratie-achtergrond hebben we onder andere gedeeld op het tweede webinar van Nederland Rookvrij en op het Euregionaal congres over hoe je mensen met een migratieachtergrond die roken kunt motiveren en helpen met stoppen. De lezing werd beoordeeld met een 8 en werd door 101 professionals, met name werkzaam in de GGD en JGZ, bekeken. Ook is de kennis gedeeld met de interventie-ontwikkelaars van de grotere stoppen met roken

aanbieders, met onderzoeksinstituten Trimbos en IVO, Lampion, met CGL/RIVM en in het landelijke overleg gezondheidsbevorderaars van de GGDs die voorlichting geven aan migranten en asielzoekers. Huisarts-migrant is ge-update met recente kennis over stoppen met roken onder migranten en de nieuwsbrief heeft speciaal aandacht besteed aan het onderwerp.

In samenwerking met Gezond Opgroeien hebben we verkennend onderzoek uitgevoerd in de wijk Overvecht, waar een groot deel van de inwoners een migratieachtergrond heeft en veel kinderen praktisch worden opgeleid. Met een groep VMBO en MBO-jongeren (18 jongens tussen de 14 en 18 jaar) zijn we in gesprek gegaan over beginnen en niet-beginnen met roken. De belangrijkste inzichten van deze gesprekken zijn gepubliceerd in een artikel op de Pharos website (<https://www.pharos.nl/kennisbank/jongeren-aan-het-woord-hoe-kan-je-er-voor-zorgen-dat-kinderen-en-jongeren-niet-gaan-roken/>) en gedeeld met de gemeente Utrecht en de werkgroep IJslands preventiemodel van Trimbos.

- Pharos heeft kennis en expertise gedeeld in landelijke en regionale denksessies, werktafels en overlegstructuren. In nauwe samenwerking met de partners in de coalitie Iedereen Rookvrij (gestart in 2020 samen met Gezondheidsfondsen voor Rookvrij, Trimbos, IVO, GGD GHOR, FNO en in 2021 zijn ook Verslavingskunde NL, Partnership Stoppen met Roken en St Rookpreventie Jeugd aangesloten) hebben we in 2021 het plan Stoppen met Rokenzorg voor iedereen gepresenteerd aan de landelijke thematafel stoppen met roken (van NPA) met daarin de hoofdlijnen van een wijkaanpak Stoppen met Roken <https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2020/07/Stoppen-met-rokenzorg-voor-iedereen.pdf>. In samenwerking met onder andere GGD GHOR en Gezondin hebben we eind 2021 de actiekaart wijkaanpak stoppen met roken ontwikkeld en in een webinar gepresenteerd aan 90 GGD- medewerkers en gemeenteambtenaren die bezig zijn met uitvoering geven aan preventie-akkoord stoppen met roken. <https://www.pharos.nl/kennisbank/actiekaart-wijkaanpak-stoppen-met-roken/>. In 2022 start in samenwerking met onder andere RIVM een leerkring waarin we samen met acht GGD'en gaan experimenteren en leren hoe de wijkaanpak stoppen met roken in samenwerking met het sociale domein ingevuld kan worden.

In 2021 heeft Pharos vrijwel alle GGD'en geadviseerd over hoe zij in hun plannen de werkzame elementen kunnen toepassen om de mensen die roken met lage sociaaleconomische status beter te bereiken en betrekken in de plannen omtrent een rookvrije omgeving. Op verzoek van Inspectie Gezondheidszorg hebben we geadviseerd over persoonsgerichte stoppen met roken zorg voor kwetsbare mensen die roken.

- Professionals die Stoppen met Roken Zorg aanbieden (huisartsen, POH's, SMR coaches, longverpleegkundigen, sociaal domein) geven aan te worstelen met de zware en sociaaleconomisch meer kwetsbare en meer standvastige roker. Ter ondersteuning ontwikkelde Pharos met Reframing Studio de chatbot 'Chat met je Sigaret' op basis van gesprekken met bewoners van achterstandswijken. Zij gaven aan de sigaret vooral ook als zelfmedicatie in te zetten en de sigaret als een dierbare vriend te beschouwen. Hierdoor ontstond het idee voor het ontwerpen van een interactie tool waarin je in gesprek gaat met je sigaret en een spiegel krijgt voorgehouden (is het een vriend of een vijand?). De eerste pilot resultaten laten zien dat van de 43 proefpersonen 83% van de rokers ambivalent is na het chatten met de tool. Stoppen met roken –aanbieders gaan de tool gebruiken in hun SMR-begeleiding door de SMR coaches. In samenwerking met de zes grootste aanbieders van stoppen met roken begeleiding zijn we dit jaar gestart met in kaart brengen aanbod en de behoefte aan ondersteuning. Samen verkennen we in welke talen hun coaches behandelingen aanbieden, waar zij tegenaan lopen in het bieden van hulp aan migranten en of zij willen samenwerken met sleutelpersonen voor toeleiding naar hulp (en wat zij daarin nodig hebben). Zodat we onze kennis en ondersteuning hierop kunnen aanpassen. Samen met een aantal partners in de coalitie Iedereen Rookvrij hebben we meegedacht met Zorgzwaarte SMR extra en dit gepresenteerd aan NZA, ZIN en verzekeraars als onderdeel van de professionele standaard.
- We hebben kennis verspreid over 'wat werkt op de werkvloer?', onder andere door in samenwerking

met bedrijfsartsen een e-learning te ontwikkelen voor bedrijfsartsen in bedrijven waar sprake is van een dubbele belasting (zowel longschade door roken als door werkprocessen) en we hebben een bijdrage geleverd aan een artikel over aandacht voor stoppen met roken bij mensen die veel roken in het NVALT magazine.

Actuele Zaken en Beleidsadviesing

Ook in 2021 werden we gevonden door diverse partijen voor kennis, informatie en advies. Zo hebben we kennis ingebracht bij herzieningen van de NHG standaarden Acuut coronair syndroom en Enkelbandletsel en we hebben meegedacht bij een knelpuntenanalyse rondom de NHG standaard atriumfibrilleren en Acuut hoesten. In 2021 hebben we daarnaast kennis ingebracht bij de ontwikkeling van de landelijke KNGF richtlijn Zelfmanagementvaardigheden in de fysiotherapie (deze is in maart 2022 gepubliceerd). Daarnaast hebben we partijen in de fysiotherapie ondersteund bij het ontwikkelen en benutten van begrijpelijke vragenlijsten in de fysiotherapie (Fitmax versie 2) en het onderzoeken en onderwijsconsortium Communicatie-In-Actie (Hanze Hogeschool Groningen, Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing) ondersteunden we bij communicatiestrategieën en middelen specifiek voor de eerstelijns fysiotherapiepraktijk en onderwijs. Ook andere opleidingen (MBO, HBO en Academisch) weten ons te vinden. Met de HAN delen we bijvoorbeeld kennis over aanpak sociaaleconomische gezondheidsverschillen opleidingsbreed- we hebben bijgedragen aan de heidag van het zwaartepunt HEALTH van de HAN voor docenten en onderzoekers. Met Prove2move ontsluiten we onze kennis en informatie via hun leeromgeving onder MBO docenten van de opleidingen zorg en welzijn. Met artsportaal.nl hebben we een vergelijkbare afspraak gericht op ontsluiten van de kennis en expertise onder artsen. Internationaal hebben we kennis gedeeld als voorzitter van het European Forum of Primary Care en in WHO verband over de noodzaak van persoonsgerichte populatiebewuste integrale zorg en een goede samenwerking tussen primary care en public health. Mede door corona lukt het goed om daar ook internationaal veel aandacht voor te genereren.

4. Gelijke kansen op gezond opgroeien

Iedereen in Nederland moet gelijke kansen hebben op gezondheid. Dat begint met een gelijke kans op een gezonde start in het leven. Pharos zet zich met het programma 'Gelijke kansen op Gezond Opgroeien' in voor een gezonde toekomst voor ieder kind, ongeacht in welk gezin of in welke wijk het geboren wordt.

Pharos heeft in 2021 een diversiteit aan professionals en beleidsmakers bereikt met inzichten over hoe de meest kwetsbare doelgroepen gezond kunnen opgroeien. Daarin werkten we samen met universiteiten, maatschappelijke organisaties, uitvoeringsorganisaties in de zorg en het onderwijs, gemeenten, beroeps- en brancheorganisaties, en kenniscentra.

Er zijn een aantal urgente thema's geagendeerd richting de lokale coalities van het landelijk actieprogramma Kansrijke Start, zoals vaderschap als beschermende factor bij de kansen van kinderen in de eerste 1000 dagen; sensitief werken ten aanzien van laaggeletterdheid, migratie en cultuur in de kraamzorg en de toegankelijkheid van geboortezorg voor arbeidsmigranten.

Er is een kennissynthese uitgevoerd en de bevindingen daarvan zijn gepresenteerd in een white paper "gelijke kansen op gezond opgroeien; voorkomen van gezondheidsverschillen door inzet op gezond opgroeien". Dit paper brengt de risicofactoren en beschermende factoren in beeld van kinderen die opgroeien in kwetsbare situaties. Deze publicatie biedt een stevige onderbouwing voor een domeinoverstijgende en integrale aanpak van gezondheidsachterstanden.

Divers onderzoek laat zien dat corona een negatieve impact heeft (gehad) op de mentale gezondheid, van met name van jongeren. Pharos zet daarom al enkele jaren in op het welbevinden van leerlingen op school. In 2021 hebben we het thema welbevinden geagendeerd richting onderwijspartijen en hebben we handelingsperspectief geboden door middel van het ontwikkelen van praktijkkaarten. Daarbij werkten we nauw samen met partners uit de coalitie Welbevinden en met bestaande

structuren zoals de Gezonde School aanpak. We zijn er trots op dat we meer en breder worden gevonden door andere partijen die zich bezighouden met mentale gezondheid en die ons bevragen over hoe lage SES groepen hierin goed kunnen worden bereikt.

1. Kennisontwikkeling preventie SEGV door gezond opgroeien

De beoogde doelstelling zoals genoemd in ons jaarplan 2021 is conform plan behaald.

- In 2021 is de kennissynthese uitgevoerd, waarbij risicofactoren en beschermende factoren van kinderen die opgroeien in kwetsbare situaties in kaart zijn gebracht. De inzichten uit de kennissynthese zijn beschreven in een white paper getiteld "gelijke kansen op gezond opgroeien; voorkomen van gezondheidsverschillen door inzet op gezond opgroeien". Op basis van het whitepaper is een communicatiestrategie ontwikkeld. Het artikel wordt momenteel breed verspreid. In diverse bijeenkomsten met professionals en beleidsmakers zijn de inzichten bediscussieerd.

2. 1000 dagen

Beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald, met uitzondering van het versterken van de aandacht voor sensitief werken in de geboortezorg. Die doelstelling is wel uitgevoerd maar heeft een andere aanpak gehanteerd waarmee gemeenten en professionals in de praktijk van de geboortezorg direct zijn ondersteund in plaats van de opleidingen van mensen die in de geboortezorg werken.

- Op verzoek van verschillende lokale coalities Kansrijke Start hebben experts uit het team Gezond Opgroeien samen met adviseurs Kansrijke Start presentaties gehouden, werksessies georganiseerd, webinars gegeven en op maat workshop geboden om de kennis vanuit Pharos direct in de gemeenten te brengen naar de diverse coalitiepartners. Voorbeelden van

vraaggerichte ondersteuning in 2021 aan lokale coalities zijn:

- Symposium over Sensitief werken met het geboortezorg netwerk in Utrecht mede-organiseren: lezing en workshops over cultuursensitief werken. <https://www.pharos.nl/over-pharos/programmas-pharos/kansrijke-start/utrecht-overvecht-zet-in-op-sensitief-werken-in-de-geboortezorg/>
- Lezing over Stress in de eerste 1000 dagen tijdens de coalitie kick-off in gemeente Nieuwegein.
- Webinar over vaderschap in samenwerking met Bureau Vie en Fathers for Life, voor de coalitie kansrijk en gezond van start in Amsterdam. De coalitie deelt de inzichten vervolgens in haar nieuwsbrief <https://www.ggd.amsterdam.nl/gezonde-kansrijke-start-amsterdam/nieuwsbrief-gezonde-kansrijke-start-0/>
- Online inspiratiesessies in het kader van het leertraject voor coalities Kansrijke start over het bereiken en betrekken van kwetsbare ouders ("Samenwerken met de mensen om wie het gaat") voor diverse gemeenten en informatie over de inzet van sleutelpersonen in de eerste 1000 dagen. Er is nieuwe kennis opgehaald over de geboortezorg aan arbeidsmigranten; en er is gerichte samenwerking opgestart om kennis over laaggeletterdheid, migratie en armoede vanuit het thema kraamzorg beter geïmplementeerd te krijgen in de werkwijzen van ketenpartners binnen de kraamzorgroute.
- In 2021 is wederom ingezet op het agenderen en de kennisontwikkeling op een aantal inhoudelijke thema's, met name Vaderschap en cultuur sensitieve Kraamzorg.
 - De kennisontwikkeling op het thema Vaderschap is breed verspreid naar alle landelijke coalities Kansrijke Start. De betrokkenheid van vaders al vanaf de zwangerschap blijkt een beschermende factor te zijn bij de kansen van kinderen. In maart 2021 is er onder begeleiding van veel aandacht op social media (rond de 50.000 views t/m oktober), een website gelanceerd waar middels video's van vaders het belang van vaderschap en de behoeftes van vaders zelf in beeld worden gebracht. <https://www.pharos.nl/vaderschap/>. De website is actief gedeeld met alle lokale coalities Kansrijke Start via de landelijke Nieuwsbrief, andere mailinglists en persoonlijk via de adviseurs Kansrijke Start. Op de landelijke dag Kansrijke Start heeft Pharos een sessie gegeven voor gemeenten over

vaderschap in de eerste 1000 dagen. Om coalities meer handvatten te geven en om hen te helpen om de juiste vragen geformuleerd te krijgen is er op 16 september door Pharos een webinar georganiseerd met onder meer Tessa Roseboom, wetenschapper en kopstuk binnen Kansrijke Start. 300 mensen schreven zich in voor dit webinar. Door middel van werksessies met voorlopers in gemeenten zijn in het najaar een aantal vraagstukken gericht opgehaald en is daar met experts op doorgesproken. Inmiddels trekken we al samenwerkend op met een aantal gemeenten en het NCJ om in 2022 een handelingsperspectief voor gemeenten beter uit te werken en kennis hierover te verspreiden rondom de vraag: hoe raken vaders meer betrokken bij de opvoeding al tijdens de zwangerschap en de eerste 1000 dagen.

- In 2021 is gekozen om specifiek binnen de kraamzorg de kennis van Pharos te borgen over sensitief werken in relatie tot armoede, migratie en laaggeletterdheid. We sluiten daarbij aan bij de uitkomsten van het onderzoek Beste Start, van het Erasmus MC. Een belangrijke reden voor minder of geen kraamzorg afnemen is dat de informatie over kraamzorg niet op tijd en niet op een aansluitende manier wordt gedeeld met deze groepen. Pharos zet zich in om dit verbeterd te krijgen. Allereerst door aanvullend verdiepend community gericht kwalitatief onderzoek te doen naar de ervaringen van inwoners en beroepskrachten binnen dit proces. Pharos organiseerde afgelopen jaar een maaksessie met ketenpartners in de geboortezorg en hield interviews met deze ketenpartners en zwangere vrouwen over hun behoeften om kraamzorg toegankelijker te maken voor kwetsbare groepen. Dit resulteerde in de klantroute kraamzorg. Daarnaast zochten we partners om samen mee op te trekken in dit vraagstuk. We werken inmiddels

samen met de universiteit (Erasmus MC), kenniscentra (Kenniscentrum Kraamzorg, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid), beroepsorganisaties (KNOV) en brancheorganisatie (Bo-geboortezorg), Kansrijke Start en uitvoerende kraamorganisaties en beroepskrachten en maatschappelijke organisaties (Al Amal, Utrecht, Voorlichters Rotterdam) aan een tool die snel toegang geeft tot belangrijke informatie in eenvoudige taal, op het juiste moment. In 2022 zal de tool beschikbaar worden gesteld aan alle coalities Kansrijke Start, kraamorganisaties, verloskundigen en JGZ-organisaties.

- We hebben belangrijke kennis en lessen vanuit de uitvoering van het actieprogramma Kansrijke Start ontsloten via de Pharos website, middels factsheets en korte video's. Ook is daar een concrete voorbeeldtekst voor in lokale coalitieakkoorden geplaatst om partijen aan te moedigen dit te agenderen na de gemeenteraadverkiezingen van 2022.
- Van de doelstelling om samen met het programma Persoonsgerichte Zorg en Ondersteuning aandacht voor sensitief werken te versterken in opleidingen rondom de geboortezorg is beredeneerd afgeweken. In 2021 bleek het effectiever om stevig in te zetten op sensitief werken in de geboortezorg via het agenderen richting Kansrijke Start coalities en het bieden van training aan professionals in de geboortezorg, zodat inzichten direct in de praktijk konden worden toegepast.

3. Welbevinden op School

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2021 zijn hierbij conform plan behaald.

- Om het belang van de relatie tussen welbevinden op school, kansen(on)gelijkheid en sociaaleconomische gezondheidsverschillen te agenderen hebben we deze relatie verder in kaart gebracht in het White Paper dat onder punt 1 staat beschreven. Deze publicatie is gericht op beleidsmakers en uitvoerders in zowel het onderwijs als het jeugddomein. De bevindingen over de relatie zijn onder meer geagendeerd richting beleidsmakers in samenwerking met de Gelijke Kansen Alliantie. De samenwerking met deze alliantie heeft tevens geleid
- tot de publicatie van een praktijkkaart 'Welbevinden en Gelijke Kansen' en tot een gezamenlijk webinar.
- In 2021 heeft de 'pilot sleutelpersonen onderwijs'³ plaatsgevonden, samen met de Brede School in Gouda, de Jan Ligthartschool in Den Haag en de GGD Haaglanden (gemeente Delft). Deze bestond uit het ontwikkelen van de training voor de sleutelpersonen (6 dagdelen) en het begeleiden van de deelnemende partners in hoe zij met de sleutelpersonen aan de slag konden gaan. Inmiddels zijn er 9 sleutelpersonen getraind en aan het werk op verschillende scholen, met verschillende werkwijzen voor Gouda, Den Haag en Delft. De effecten van het werken met sleutelpersonen is gemeten in de evaluatie van de pilot. Daarbij is onder meer gekeken naar de voor- en nadelen van de verschillende werkwijzen. Op basis van die inzichten hebben we een infosheet geschreven met onder andere praktische tips over hoe de samenwerking met sleutelpersonen aan te pakken. Tevens zijn we bezig met de ontwikkeling van twee filmpjes over het werken met sleutelpersonen en over ouderbetrokkenheid in het algemeen. In 2022 worden de trainingen voortgezet om zo te komen tot een steeds grotere pool van getrainde 'sleutelpersonen onderwijs'. In 2021 heeft tevens een verkenning plaatsgevonden naar (andere) initiatieven rondom ouderpartnerschap en ouderbetrokkenheid op het VO en het MBO, met de focus op anderstalige ouders en laaggeletterde ouders. Hierbij zijn onder andere een aantal ouders geïnterviewd en er is een overzicht gemaakt van welke initiatieven er juist voor deze groep ouders reeds bestaan. In alle gesprekken die met scholen zijn gevoerd is de behoefte gepeild over het werken met sleutelpersonen als een manier om ouderbetrokkenheid te verbeteren. Uit de verkenning is naar voeren gekomen dat er met name in het MBO veel vragen zijn hoe ouderbetrokkenheid vorm te geven. In 2022 bouwen we hierop voort om te komen tot tools en handvatten om met ouderpartnerschap aan de slag te gaan.
- Om te komen tot een doorlopende leerlijn ten aanzien van welbevinden voor kinderen in een kwetsbare situatie hebben we de samenwerking tussen de Gezonde School en de Gezonde Kinderopvang gestimuleerd door de voor- en nadelen van de verschillen en overeenkomsten in werkwijzen te

3. Een 'sleutelpersoon onderwijs' is zelf migrant of vluchteling, heeft het vertrouwen binnen de eigen gemeenschap en heeft affiniteit met het onderwijs. Sleutelpersonen vervullen een brugfunctie tussen de doelgroep en het onderwijs. Zij weten als geen ander wat nodig is om cultuurverschillen te overbruggen. Zij hebben zelf ervaren hoe het is om in Nederland een nieuw leven op te bouwen.

benoemen in het werken in deze beide aanpakken. Samen met een aantal andere thema-instituten werken we zowel samen met de Gezonde School als met de Gezonde Kinderopvang. In de werkgroep Jeugd van het Landelijk Overleg Thema-instituten wisselden we uit over de verschillende aanpakken en wat er nodig is voor verdere samenwerking tussen beide. We hebben gemerkt dat onze rol in het signaleren en agenderen van het belang van samenwerking wordt gewaardeerd door de Gezonde School en Gezonde Kinderopvang.

- Een deel van de inzet op het thema welbevinden wordt uitgevoerd binnen het Landelijk Overleg Thema-instituten (LOT). De werkgroep Jeugd richt zich met name op de samenwerking met de Gezonde School en de inhoudelijke samenwerking op het thema welbevinden. Pharos heeft actief in een aantal inhoudelijke werkgroepen van de Gezonde School geparticipeerd. De extra inzet op de (inhoudelijke) samenwerking met de Gezonde School heeft ertoe geleid dat we elkaar veel beter weten te vinden en dat het werk beter op elkaar wordt afgestemd. Zo heeft de Gezonde School in de podcasts die ze maakten en de doorontwikkeling van de aanpak expliciet aandacht besteed aan inclusiviteit, ingrijpende gebeurtenissen en kinderen die opgroeien in kwetsbare omstandigheden. Daarnaast is besloten dat het thema welbevinden de basis van de vernieuwde aanpak gaat vormen.

4. AMV, Vluchtelingengezinnen en gezinnen van Oost Europese arbeidsmigranten

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2021 zijn hierbij conform plan behaald.

- In 2021 is in beeld gebracht wat belangrijk is voor Oost-Europese arbeidsmigranten en hun gezin. Uit onze literatuurstudie bleek dat er nog weinig bekend is over Bulgaarse ouders. Terwijl zij gemiddeld genomen het laagst opgeleid zijn van de Oost-Europese arbeidersmigranten en daarmee extra risico lopen op gezondheidsachterstanden. We hebben daarom een verkennend onderzoek gedaan naar de positie van Bulgaarse gezinnen in de Nederlandse geboortezorg. Pharos heeft dit onderzoek onder Bulgaarse gezinnen en professionals uitgevoerd op basis van de methodiek Participatory Learning and Action (PLA). Omdat we meer dan gemiddeld tijd nodig bleken te hebben om contacten met de Bulgaarse gemeenschap op te bouwen, heeft dit nog niet geresulteerd in een publicatie. Deze zal in de loop van 2022 volgen.
- Omdat partijen in de verslavingszorg aangaven zich onvoldoende toegerust te voelen om AMV goed te behandelen, was het plan voor 2021 om in samenwerking met de verslavingszorg concrete handvatten voor professionals en voorlichting voor AMV te ontwikkelen. In dat kader is in samenwerking met

▲ Certificaat uitreiking sleutelpersonen onderwijs

Nidos een training voor AMV ontwikkeld. De training zal in het eerste halfjaar van 2022 diverse malen worden verzorgd.

- In samenwerking met de stichting SAMAH hebben we weer driemaal (digitaal) het landelijke AMV platform georganiseerd.

De kennisbasis op het thema jonge vluchtelingen en AMV is onderhouden en geactualiseerd. Bestaande kennis is verder verrijkt ten aanzien van bijvoorbeeld het thema veilig zwemmen gezien de urgentie van de cijfers van verdrinking onder jonge vluchtelingen. Onze kennis over cultuursensitief werken met vluchtelingen in de jeugdhulp hebben we geactualiseerd op basis van uitwisseling met professionals op landelijke congressen.

Internationale kennisdeling:

- Brighter Future <http://brighterfutureproject.eu/partners/>
- Refugees Well School <https://refugeeswellschool.org/intervention/example-intervention/>

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Onderstaand een beknopte opsomming van actuele zaken en beleidsadvisering:

Lezingen, presentaties, kennisdeling:

- Digitaal werkbezoek van H.M. de Koningin aan ons project 'Mijn tweede Familie' op 30 maart.
- Workshop 'Cultuursensitief werken in de jeugd ggz' op het congres Jeugd in Onderzoek op 8 april. Onze (digitale) workshop werd bezocht door 25 deelnemers.
- Bijdrage aan refereeravond JGZ 'Mentale weerbaarheid' op 21 september.
- Op uitnodiging van het Voedingscentrum is er kennis ingebracht in bijeenkomsten van de Lage SEP werkgroep over het beter bereiken en betrekken van laaggeletterde en laagopgeleide mensen.

Publicaties:

- Artikel in PO Magazine nummer 5, 2021: Inzetten op welbevinden in het kader van het NPO (in samenwerking met NJI en Trimbos)
- Handreiking Veilig zwemmen: Voorkom verdrinking bij jonge nieuwkomers <https://www.pharos.nl/nieuws/veilig-zwemmen-voorkom-verdrinking-bij-jonge-nieuwkomers/>

5. eHealth4all

De versnelling in de ontwikkeling van digitale zorgoplossingen is in 2021 doorgezet, mede door de coronacrisis. Er is een groeiend besef bij alle betrokken partijen dat niet-inclusieve inzet van digitale zorg de gezondheidsverschillen juist kan laten toenemen.

We hebben in 2021 naast verschillende gastcolleges geïnvesteerd in impactvolle en duurzame samenwerkingen op het gebied van onderwijs, onderzoek en praktijk met hogescholen, universiteiten en UMC's. Dat heeft onder andere geleid tot gesprekken over verdergaande samenwerking met Fontys Hogescholen en HAN Hogeschool. In 2022 worden deze samenwerkingen verder uitgewerkt en geformaliseerd.

Voor de missies op Gezondheid en Zorg van de Topsector Life Sciences & Health (LSH) is gewerkt aan een afzonderlijke Kennis- en Innovatieagenda. In 2021 is de rol van Pharos daarbij bekrachtigd. Belangrijkste insteek is het zorgdragen dat beschikbare kennis en expertise op het terugdringen van gezondheidsverschillen laagdrempelig en toegankelijk is voor alle KIC (Kennis- en Innovatie Convenant) partners.

Met betrekking tot kennisopbouw hebben we ons vooral gericht op het gehele proces rondom beeldbellen met kwetsbare groepen en de persoonlijke gezondheidsomgeving (PGO). De opgedane kennis en inzichten rondom deze thema's zijn gedeeld met relevante stakeholders als de PGO-alliantie en via de online kanalen met het grote publiek. Ten slotte hebben we onze positie als kennisknooppunt verstevigd via whitepapers, artikelen in vakbladen, deelname aan commissies, masterclasses, webinars en presentaties op (internationale) congressen en zijn partners voorzien van benodigde kennis.

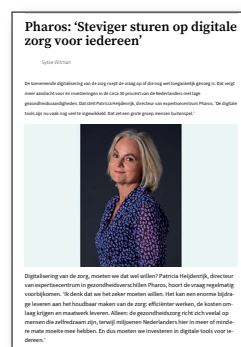
1. Agendering en kennisverspreiding – Kennisknooppunt

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werk-programma 2021 zijn conform plan behaald, behoudens het subdoel 'ontwikkelen EH4A toolkit'.

De toolkit is nog niet ontwikkeld, omdat het noodzakelijk bleek eerst de behoeften van potentiële gebruikers in kaart te brengen.

Hieronder lichten we enkele resultaten uit:

- In 2021 is kennis opgebouwd en gedeeld rond de ontwikkeling van eHealth4All, beeldbellen en PGO's, onder andere via diverse vakbladen en platforms, Zoals [middels een interview in Zorgvisie](#), dat door diverse belangrijke partners is gedeeld en 2.500 abonnees heeft. Daarnaast hebben we een bijdrage geleverd aan artikel op nu.nl [over de digitale coronapas](#) met een dagelijks bereik van 2,5 miljoen lezers. Tevens is een bijdrage geleverd aan een nieuwe uitgave van de wetenschappelijke uitgave: [Zorg voor laaggeletterden, migranten en sociaal kwetsbaren in de huisartsenpraktijk](#).

- Vanaf 2019 is het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (MTIB) in ontwikkeling, waarmee de innovatiekracht van de topsectoren veel nadrukkelijker wordt gekoppeld aan het oplossen van de grote maatschappelijke opgaven. Voor de missies op Gezondheid en Zorg zijn de voorbereidingen voor een leer- en ontwikkelomgeving ingezet. Ook zijn rondom actuele calls informatieve sessies voor consortia georganiseerd. Pharos is tevens voorzitter van het centrale missieteam dat als ambassadeur optreedt, kennis van het veld inbrengt en inhoudelijk adviseert bij missiegerichte processen. Begin 2022 is voor de centrale missie een toekomstbeeld verschenen. (<https://www.health-holland.com/2030/#p=8>). Pharos heeft ook kennis ingebracht bij een drietal fieldlabs en daarnaast bij de opzet van meerdere consortia actieve betrokkenheid gehad om in de planvorming ook de impact op het verkleinen van SEGV hierin inzet te maken. Voorbeelden hiervan zijn:

1. Vanuit onze deelname aan de werkgroep burger- en patiëntparticipatie van de Nederlandse Artificial Intelligence (NLAI) Coalitie zijn 2 dialogen georganiseerd met ruim 50 onderzoekers, ontwikkelaars, artsen, taalambassadeurs en patiënten. Er werd gesproken over 3 AI applicaties en de thema's 'eigen regie', 'verantwoordelijkheid', en 'data'. Deelnemers zien de voordelen van AI voor zorg en gezondheid, en staan er voor open om deze te gebruiken. In 2022 worden vervolgdialogen georganiseerd.
2. Voorbereiding en mede-ontwikkeling bij aanvragen van verschillende projectvoorstellen waarbij de Pharos kennis en expertise een belangrijke hoeksteen is. Zoals voor ELSA labs met Prof. Dr Andrea Evers: leeromgeving voor bewustwording van de uitdagingen van digitale zorg voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden.

De Skinvision app is handig. Het is een makkelijke weg om een vreemd plekje op je huid te controleren. Ik zou niet zo snel zelf naar de huisarts gaan als ik iets gekks zie, maar als die app mij vertelt dat ik voor de zekerheid naar de dokter moet gaan, dan vind ik dat prettig en dan doe ik dat.
(Quote van Graddie Jansen, taalambassadeur bij Stichting ABC en Stichting Lezen en schrijven).

3. Met het TopFit consortium betrokken bij 'Connect for healthy lifestyle': wijkgerichte aanpak om met AI mensen tot een gezondere leefstijl aan te zetten.
4. Met het ePartner consortium: met social robotica als een virtuele buddy voor jongeren.

Deze initiatieven zijn net opgestart of staan op het punt van starten, waardoor de eerste (tussen)resultaten in 2022 verwacht worden.

- Aan verschillende pijlers van de PGO-alliantie hebben we een actieve bijdrage geleverd, voornamelijk middels onze rol als kennispartner in het programma PGO on AIR. Alhoewel de (technische) ontwikkeling van de PGO trager gaat dan gehoopt, hebben wij toch onze rol daarin kunnen uitvoeren. Echter, de mogelijkheden tot kennisuitwisseling en de opschaling van gebruik

door kwetsbare groepen is hierdoor nog beperkt.

Wat hebben we gedaan:

- Ondersteuning van Patiëntenfederatie bij het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal en andere communicatiemiddelen over PGO's en bijdragen aan de Alliantiebijeenkomsten.
- Advisering op het vlak van toetscriteria over begrijpelijkheid en toegankelijkheid van PGO's en over het inclusief werven van deelnemers aan gecontroleerde livegangen. Deze thema's lopen door in 2022. In leveranciersbijeenkomsten vanuit PGO on AIR richtten we ons specifiek op ontwikkelaars van PGO's door kennismaking met Taalambassadeurs en gebruik makend van de expertise opgedaan uit onderzoek naar patiëntportalen in de eerste en tweede lijn en uit het programma OPEN.
- Onze kennisbijdrage aan verschillende curricula van universiteiten is tot stand gekomen in samenwerking met de Werkgroep Zorg 2025, onder andere middels een artikel verschenen op LinkedIn over onze samenwerking, de opbrengsten hiervan en de uitdagingen. Dit heeft er mede voor gezorgd dat we in gesprek zijn gekomen met Fontys Hogescholen en Han Hogeschool over een structurele samenwerking. Daarnaast zijn aan de e-learning 'Effectief Communiceren' belangrijke instrumenten voor zorgverleners toegevoegd om bewustwording te vergroten over de impact van digitalisering, het inschatten van de digitale vaardigheden van patiënten en mogelijkheden om hier op te anticiperen. Er is in maart 2021 een masterclass georganiseerd voor Avicenna Excellence Program rondom begrijpelijke communicatie in de zorg en het belang van aandacht hebben voor digitale- en gezondheidsvaardigheden van patiënten en cliënten. Ook heeft Pharos deelgenomen als jurylid bij hackathon eHealth in samenwerking met Radboud Universiteit en Universiteit Maastricht voor huisartsenopleiding.
- Ten dienste van de EH4A-toolkit zijn verkennende gesprekken met stakeholders gevoerd en is een uitgebreid gebruikersonderzoek uitgevoerd om de behoefte op te halen. Het gebruikersonderzoek is

uitgevoerd onder 75 belangrijke stakeholders om te begrijpen wat hun behoefte is rondom kennis en werkzame elementen van inclusieve eHealth. Daarbij kwam naar voren dat een toolkit niet per se de behoefte is, maar vooral dat de kennis die beschikbaar is makkelijker te vinden moet zijn. De uitkomsten en tips worden in 2022 verder uitgewerkt om de kennisfunctie van onze website nog beter te benutten.

- Vanuit onze deelname aan de Alliantie Digitaal Samenleven hebben we een aantal activiteiten uitgevoerd en/of bijgedragen, onder andere:
 - We zijn geïnterviewd voor de speciale bijlage van de Libelle en Margriet in samenwerking met BZK over digitale vaardigheden (oplage van 2,5 miljoen). Alle Eerste en Tweede Kamerleden hebben de speciale editie ook ontvangen (erin staan persoonlijke verhalen uit de digitale samenleving en de inzichten die deze geven in de impact hiervan op mensen, bijvoorbeeld als het gaat om vaardigheden en hulpbehoefte).
 - In de 'Werkgroep voor ontwikkeling van de Digihulplijn': input en feedback voor de ontwikkeling van de Test en Handleiding voor digitale vaardigheden en de 'Ontwikkeling van de 4 mythes over digitale vaardigheden' die zijn 'neergelegd' in 4 video's: <https://digihulp.nl/ik-wil-helpen/>.
 - We hebben bijgedragen aan de bundel 'Geluiden uit de digitale samenleving' van de Alliantie met experts aan het woord over hoe digitalisering en inclusievere samenleving. https://issuu.com/fcklapstudio/docs/00_ads_totaal.
 - We hebben bijgedragen aan een webinar in online Alliantie Café o.l.v. prinses Laurentien over versterken van digitale vaardigheden bij kortgeschoolde mensen met een migratieachtergrond en het

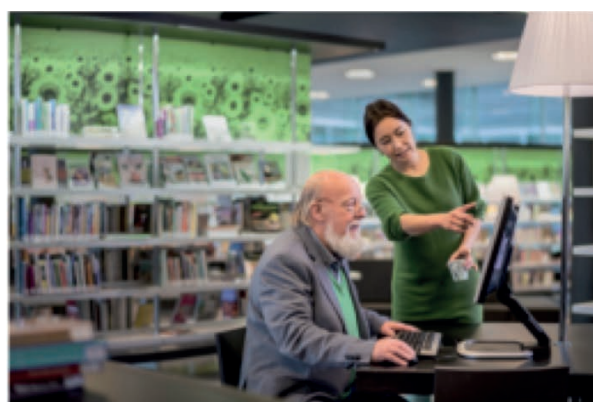
belang van maatwerk: passend lokale wijk/ buurtgebonden aanbod. In samenwerking met onder andere Cybersoek. In de Coalitie Digivaardig in de Zorg hebben we verschillende webinars voor werkgevers en digicoaches gegeven in verschillende

zorgsectoren (onder andere wt, ziekenhuizen, ggz) over belang en het stimuleren van gebruik van digitale zorg, óók bij mensen met een lager ses of die moeite hebben met lezen en schrijven.

2. Kennisontwikkeling eHealth4all

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten we enkele resultaten uit:

- Om te onderzoeken hoe op lokaal niveau inclusieve eHealth goed geborgd kan worden zijn we in 2021 gestart met het actie-onderzoek 'beeldbellen voor huisartspraktijken' in samenwerking met Stichting Lezen en Schrijven en Digisterker. In 2022 ontwikkelen we informatieve campagnes rondom de uitkomsten van het onderzoek om gebruik van beeldbellen te stimuleren en te attenderen op ondersteuning door taalhuizen en bibliotheken.

Taalhuis Kunstwerkt! in Westervoort

Een van de vele voorbeelden van extra ondersteuning vanuit het Taalhuis is die uit Westervoort. Hier biedt de bibliotheek een cursus aan speciaal voor beeldbellen met de huisarts. Huisartspraktijk Rozet verwijst patiënten door die hiermee geholpen kunnen worden. Marie-José van de Velde is werkzaam bij de het Taalhuis en werkt samen met de praktijk Rozet. "Vanuit de bibliotheek kunnen we mensen helpen bij de instructie en het gebruik van beeldbellen en ook breder op het gehele digitale vlak."

- In samenwerking met het National ehealth Living Lab (NeLL) hebben we een whitepaper ontwikkeld over de toekomst van inclusieve eHealth waarin onder andere Nico van Meeteren en Marlies Kamp hun visie hebben gedeeld. Tijdens een aanvullend webinar heeft Nico van Meeteren zijn visie verder toegelicht. De whitepaper is door Pharos en NeLL gedeeld met de belangrijkste stakeholders en is ruim 100 keer gelezen en het webinar is door veel van deze stakeholders bezocht. In 2022 wordt deze reeks voortgezet rondom relevante en actuele thema's.
- Via EuroHealthNet (EHN) delen we onze kennis met aangesloten Europese partners en we worden betrokken bij nieuwe initiatieven of denken mee met proposals. We hebben twee digitale bijeenkomsten gehad met EHN waarbij kennis werd uitgewisseld over het toetsen van digitale zorgoplossingen op toegankelijkheid en begrijpelijkheid. Door corona waren er relatief weinig (digitale) bijeenkomsten met meer stakeholders. In 2022 staan deze wel op de agenda.

Extra beleidsadviezen en actuele zaken

Onderstaande extra adviezen zijn in 2021 verstrekt:

- Met de SER is kennis gedeeld voor het tot stand brengen van de brief van de Initiatiefgroep Preventieakkoord aan de informateur van mei 2021 'Naar een gezond en vitaal Nederland: zet in op verankering, verdieping en verbreding van preventie in de samenleving'. Pharos heeft actief deelgenomen aan de werkgroep digitalisering.
- Pharos heeft deelgenomen aan het bestuurlijk overleg 'laaggeletterdheid' van de gemeente Alkmaar.

6. Begrijpelijke zorg voor iedereen

A: Deelprogramma Bereiken en Betrekken

Zoals toegelicht in de wijzigingsbrief heeft Pharos in 2021 op verzoek van betrokken organisaties bij de corona-aanpak (onder andere VWS, andere departementen, RIVM, GGD) vanuit haar kennis en expertise ondersteuning geboden om ook de meest kwetsbare groepen een goede toegang en kwaliteit van informatie en zorg te garanderen. Gedurende het jaar is het zwaartepunt van deze inzet verschoven van de corona-maatregelen naar de vaccinatie(campagne). Het gros van deze werkzaamheden is uitgevoerd vanuit onze meerjarige inzet voor Begrijpelijke Zorg voor Iedereen (deelprogramma Bereiken & Betrekken). De specifieke kennis vanuit dit programma sluit goed aan op de ondersteuningsbehoefte rond corona en was veelal gericht op het ontwikkelen en onderhouden van corona-informatie voor kwetsbare doelgroepen. In de wijzigingsbrief is aangegeven welke activiteiten uit het oorspronkelijke jaarplan 2022 niet zijn uitgevoerd door deze extra inzet ten aanzien van de pandemie. In dit hoofdstuk wordt bij niet-uitgevoerde activiteiten dan ook naar de wijzigingsbrief verwezen. Een selectie uit de uitgevoerde corona activiteiten staan verzameld in de derde paragraaf van dit hoofdstuk.

Naast de inzet op corona hebben we de kennis en hulpmiddelen die in eerdere jaren zijn ontwikkeld gebundeld en onderzocht hoe we deze beter kunnen ontsluiten. Daar is de module 'Bereiken & Betrekken' uit voortgekomen die bestaat uit middelen en instrumenten die de bewustwording vergroten en concrete handelingsperspectieven bieden.

Er is stevig ingezet op het versterken van het Pharos netwerk van taalambassadeurs, sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen. Zo hebben we nu naast sleutelpersonen rondom het thema Nieuwkomers, ook sleutelpersonen rondom jeugd en dementie. In 2021 zijn ook een drietal online en offline bijeenkomsten geweest rondom het Pharos panel. Dit panel is een afspiegeling van ons gehele netwerk en er wordt over en weer kennis

en informatie uitgewisseld over thema's als corona, gezondheidsachterstanden en armoede. We zijn ook bezig geweest met een proces om sleutelpersonen en taalambassadeurs een belangrijke rol te geven bij inclusief onderzoek. Als onderdeel hiervan hebben we één dag per week een taalambassadeur gedetacheerd bij Pharos. We zijn op verzoek van ZonMw de trekker geweest van een werkgroep bestaande uit onderzoekers, zorgverleners en welzijnswerkers die een notitie hebben opgesteld voor het Kennisplatform Preventie. Doel van de [notitie](#) was om tot concrete aanbevelingen te komen met betrekking tot co-creatie met de doelgroep.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2021 zijn behaald, met enkele aanpassingen door inzet op corona-activiteiten, zoals toegelicht in de wijzigingsbrief. Met de activiteiten van 2021 heeft het programma Bereiken & Betrekken toegewerkt naar de doelen voor 2022 op het thema co-creatie. Hieronder volgen per doelstelling de hoogtepunten van de resultaten.

1. Bereiken en betrekken als uitgangspunt in ontwikkelingen en beleid

- We hebben verschillende activiteiten rondom het kennisdossiers co-creatie uitgevoerd om de bestaande kennis en expertise te agenderen en te delen:
 - Met het programma Kansrijke Start is een leergang over patiëntparticipatie in de lokale coalities ontwikkeld. Hij werd gegeven aan 13 gemeentelijke coalities. Bereiken & Betrekken adviseerde over opzet en inhoud.
 - Samen met het programma GezondIn en Persoons-gerichte Zorg & Ondersteuning heeft Bereiken & Betrekken de handreiking: 'Gezondheidsvaardigheden en basisvaardigheden: handvatten voor gemeenten' ontwikkeld, die is ontsloten aan de GIDS-gemeentes via GezondIn.
 - Gesprekken met GGD GHOR hebben geleid tot onderzoek in 3 gemeentes op vaccinatieverschillen. Gesprekken met ruim 25 beleidsmakers, GGD-

medewerkers en (in)formele sleutelfiguren leverde handvatten op om fijnmazig vaccineren te ondersteunen en voor het landelijke vaccinatieprogramma (deels extern gefinancierd).

- De basisprincipes van Bereiken & Betrekken zijn opgenomen in een module, onderdeel van de Webinarreeks 'Inclusief Onderzoek' van Pharos.
- In 2021 zijn vele presentaties en workshops gehouden, o.a.: Webinar afdeling Onderzoek Beleid en Informatie Gemeente Rotterdam (B&B: aandacht voor inclusiviteit en diversiteit) – ±60 deelnemers; Webinar Gezamenlijk voor gezonde regio's van Health Holland (moderator en expertrol) – ±120 deelnemers; Webinar B&B in Drenthe (programma Aan de Slag met Preventie Drenthe) – ±40 deelnemers; Webinar B&B en corona-voorlichting (voor alle GGD'en via GGD GHOR) – ±60 deelnemers; Webinar B&B en zorginnovatie (leernetwerk Vitavalley) – ±50 deelnemers; Aanleveren presentatie voor NeLL (bezoek Innovatietrip) – ±30 deelnemers.
- Zoals reeds gemeld in de wijzigingsbrief is voor de monitor een andere aanpak gekozen. Middels de buurtmonitor, waarbij studenten van de Radboud Universiteit ondersteund zijn bij hun kwalitatieve onderzoek in een drietal gemeentes. Dit heeft geleid tot data die de studenten hebben gebruikt voor hun eindschrijving. De aanpak is positief beoordeeld. In 2022 wordt de aanpak geoptimaliseerd en voortgezet binnen het ZonMw-project 'Is onze omgeving toekomstbestendig voor voldoende lichaamsbeweging in een 1,5m-samenleving?' waar de Radboud Universiteit trekker van is.
- Er zijn in 2021 twee ervaringsverhalen opgeleverd:
 - www.pharos.nl/nieuws/ik-wil-altijd-sleutelpersoon-blijven/
 - www.pharos.nl/nieuws/mijn-huisarts-en-ik-zijn-een-team/

De ervaringsverhalen zijn gedeeld via de online kanalen van Pharos (Twitter, Facebook, LinkedIn). Daarnaast maken zij daar waar passend, deel uit van workshops en presentaties als goede voorbeelden.

- Zoals aangegeven in de wijzigingsbrief is de kennisinbreng bij andere kennis- en expertisecentra vervangen door inzet op corona-activiteiten. Er zijn wel een aantal gesprekken met Movisie geweest waarin expertise vanuit Bereiken & Betrekken over ervaringsdeskundigheid is ontsloten.
- Om calls te ondersteunen waarbij burgerparticipatie centraal staat is Pharos onderdeel geworden van de ZonMw Commissie Citizen Science voor Zorg en Gezondheid. Daarnaast zijn de uitkomsten van gesprekken met mensen in kwetsbare situaties verwerkt in de toekomstbeelden bij de centrale missie van Health Holland: 'Toekomstbeelden Zorg'. Tenslotte droeg het programma actief bij aan de subsidievoorwaarden van de Match Calls van Life Sciences & Health/ HealthHolland op participatie en terugdringen van gezondheidsverschillen binnen aanvragen door concrete handreikingen aan te bieden. Tenslotte zijn we ook trekker geweest van de werkgroep die als opdracht had om concrete aanbevelingen op te leveren voor het onderdeel 'co-creatie met de doelgroep' van de Kennisagenda Preventie: Samen Gezond Leven.

2. Een levendig netwerk rond doelgroepen en ervaringsdeskundigen

- In 2021 is intervisie en begeleiding van bestaande sleutelpersonen geïntensiveerd. Er is onder andere een filmmanifest gemaakt in samenwerking met ruim 30 organisaties die samenwerken met ervaringsdeskundigen/sleutelpersonen om aandacht te vragen voor meer betaalde functies (of figuren, zoals cultuurvertaler, cultuur mediators): www.youtube.com/watch?v=xI2C73hEDM0&t=3s
- Daarnaast hebben we nieuwsberichten op onze website gepubliceerd om aandacht te vragen voor sleutelpersonen, zie <https://www.pharos.nl/nieuws/waarom-werken-met-sleutelpersonen-tugba-en-osman-vertellen-het/>.
- Tenslotte hebben we samen met organisatie Bewegen

“Zorgt voor bewustwording en dwingt na te denken over waar we mee bezig zijn, hoe we het doen.” (deelnemer uit de testgroep van de Test Begrijpelijke Organisaties, medewerker van een eerstelijnsorganisatie)

Werkt een webinar georganiseerd over bewegen en inburgering, waarbij twee sleutelpersonen hun verhaal hebben verteld. De basistraining sleutelpersonen is geüpdatet met een accentverschuiving van kennis naar vaardigheden vergroten om de rol als sleutelpersoon te doen. Deze nieuwe training heeft plaatsgevonden bij 4 groepen, met gemiddeld 8 a 10 mensen per groep. Er zijn twee (online) intervisie momenten geweest (met in totaal 36 deelnemers).

Er is tevens een verdiepende training gegeven met Rutgers over seksualiteit, hier hebben 8 deelnemers aan deelgenomen. Er is ook een workshop gegeven bij de GezondIn studiedag, waarbij 34 GIDS-gemeenten zijn bereikt over het belang van sleutelpersonen en de mensen om wie het gaat. Tenslotte is er een presentatie over sleutelpersonen gegeven aan gemeenten in de regio Den Haag en samen met programma Jeugd is een training Sleutelpersonen Onderwijs ontwikkeld

- In de wijzigingsbrief is opgenomen dat onderhoud aan de Facebook-pagina's van Gezond in Nederland beëindigd is. De pagina's werden goed bezocht, maar het lukte niet om de financiering van de pagina's te continueren, waardoor we hebben moeten besluiten om het project te beëindigen.

3. Corona activiteiten

- Ook in 2021 was de behoefte aan eenvoudige informatie over corona groot. Daarom zijn we doorgegaan met waar we in 2020 mee begonnen: met het maken, onderhouden en verspreiden van begrijpelijke informatie over corona in woord en beeld. Met volop resultaten: de webpagina's over corona trokken veruit de meeste bezoekers van alle pagina's op pharos.nl. Meer dan 300.000 keer werden de pagina's bekeken. De printversies van de informatie, die onder andere opgehangen werden in huisartspraktijk

en uitgedeeld door GGD-medewerkers op markten, werden ruim 13.000 keer gedownload. Ook vanuit de pers was er de meeste aandacht voor corona en de gevolgen ervan. Dit leidde tot verschillende (rtv)-interviews in landelijke en regionale media. Zoals bij [radio 1](#), [de NOS](#) en [EenVandaag](#).

- Begin 2021 hebben we met een viertal organisaties (Lezen & Schrijven, [Thuisarts.nl](https://thuisarts.nl), [Steffie.nl](https://steffie.nl) en stichting ABC) middels een brief aan minister De Jonge handreikingen gedaan om de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de vaccinatiecampagne te versterken. Dat heeft geresulteerd in een 2-wekelijks overleg met deze partijen en de afdeling corona-crisiscommunicatie van VWS, waarin signalen werden gedeeld, input werd opgehaald en de handreikingen uitgewerkt.
- Naast het ontwikkelen en verspreiden van eenvoudige corona informatie hebben we in verschillende gremia onze kennis en expertise gedeeld:
 - We hebben op verzoek van GGD-GHOR tweemaal een presentatie gehouden over eenvoudige informatie en fijnmazig vaccineren voor circa 70 medewerkers van GGD'en door het hele land
 - We hebben op twee symposia met in totaal ruim 200 mensen presentaties gedeeld over onze aanpak.
 - We hebben in een expertmeeting met journalisten en analisten gebrainstormd met minister De Jonge over de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van het Corona Dashboard.

B: Deelprogramma Gezondheidsvaardigheden

Pharos heeft in 2021 verdere stappen gezet om het kennisplatform 'gezondheidsvaardigheden' te versterken. Hiermee vergroten we het bewustzijn rond (beperkte) gezondheidsvaardigheden en zorgen voor een duidelijk handelingsperspectief voor organisaties en professionals om aan de slag te gaan. Bij het versterken van dit kennisplatform hebben we persona's uitgewerkt en via 'klantreizen' bekeken welke kennis en instrumenten voor hen relevant zijn. We hebben hun handelingsperspectief in beeld gebracht via video's, waarmee zij als ambassadeur anderen inspireren om aan de slag te gaan. In één video

vertelt de Hartstichting bijvoorbeeld over hun ervaringen met de inzet van ze kennis en instrumenten bij het toegankelijk en begrijpelijk maken van hun campagnes.

Daarnaast hebben we onze middelen rondom het herschrijven en testen van (communicatie)middelen uitgebreid, zodat organisaties zelf aan de slag kunnen met begrijpelijke informatie. Onze activiteiten binnen de Alliantie Gezondheidsvaardigheden hebben wederom gezorgd voor verbinding tussen belangrijke stakeholders in het veld en een brede verspreiding van onze materialen.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2021 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

4. Kennisplatform

- We hebben kennis opgehaald over 'gezondheidsvaardige organisaties', onder andere via de International Health Literacy Conference. We hebben een model van Brach et al. uit de VS en 'The Vienna Concept of Health Literate Health Care Organizations (V-HLO)' als basis gebruikt voor de nieuwe Test Begrijpelijke Organisaties.
- We hebben via 17 interviews doelgroeponderzoek gedaan naar het gebruik van onze kennis en aanvullende behoeften. Ook hebben we de ideeën voor de nieuw te ontwikkelen Test Begrijpelijke Organisaties voorgelegd. Tijdens 4 werksessies hebben we een concept van het instrument uitgetest. Op basis hiervan hebben we de test

"Het zou een instrument kunnen zijn om te toetsen of we vorderingen hebben gemaakt." (deelnemer uit de testgroep van de Test Begrijpelijke Organisaties, medewerker van een eerstelijnsorganisatie)

ontwikkeld in de vorm van een digitaal instrument, waarin ons hele kennisplatform is opgenomen. Het biedt in feite een kapstok voor alle kennis van het deelprogramma Gezondheidsvaardigheden. Hiermee hebben organisaties hét instrument in handen om in brede zin gezondheidsvaardig te worden. Het instrument vormt een barometer met een score op 10 kenmerken van een 'gezondheidsvaardige organisatie'. We hebben ons dit jaar gefocust op het onderzoek en het centraal ontsluiten van onze kennis in deze test, in plaats van het oorspronkelijke plan van een nieuwsbrief, blog en webinar. Wel is deze nieuwe test via een blog bij het veld geïntroduceerd. Specifiek de persona van beslissers (bestuurder, manager en beleidsmaker) in zorgorganisaties is een belangrijke doelgroep, waar wij ons in de verdere verspreiding in 2022 op zullen richten.

- De kennis die is opgedaan rond het vereenvoudigen van vragenlijsten hebben we gebundeld in het artikel "Vragenlijsten voor iedereen, de basis van goede zorg", dat 350 keer gedownload is van onze site. Ook is de persona van onderzoeker uitgewerkt als één van de vier video's, waarmee we andere onderzoekers willen inspireren om ook aandacht te besteden aan het bereiken van kwetsbare doelgroepen.
- We hebben vier persona's uitgewerkt: de zorgprofessional (2 stuks), de communicatieprofessional en de onderzoeker. We hebben bekeken welke kennis en instrumenten voor die persona's relevant zijn en welke 'klantreizen' er voor hen bestaan binnen het kennisaanbod van Pharos. Inspanningen rond het delen van de persona's staat onder 2. (Door)ontwikkeling van onderscheidende middelen, laatste bullet.
- Pharos heeft opnieuw de Alliantie Gezondheidsvaardigheden gecoördineerd, met als hoogtepunt een netwerkbijeenkomst 'Gezondheidsvaardigheden en Misinformatie' samen met het Amsterdam Center for

Health Communicatie (ACHC). Dankzij deze samenwerking is een breed nieuw publiek bereikt (ruim 100 aanwezigen) en is de link gelegd met het actuele thema van corona-informatie. Pharos heeft onderzoek gedaan onder de stuurgroep en partners, om te komen tot een meerjarenplan voor 2022 - 2025. In dit plan zijn aanvullende ambities uitgewerkt om de alliantie verder uit te breiden en te versterken. Een voorbeeld is een betere ondersteuning van de werkgroepen en de ontwikkeling en implementatie van een kwaliteitskader.

- Naast haar rol als coördinator heeft Pharos de Alliantie Gezondheidsvaardigheden ook goed benut voor het delen van eigen kennis en ondersteuningsmiddelen. We hebben onze nieuwe kennis en instrumenten in de nieuwsbrieven en op de website opgenomen. Ook gaven we een plenaire presentatie over de handreiking 'Leven met ongezonde stress' en een workshop over het testen van voorlichtingsmateriaal.

5. (Door)ontwikkeling van onderscheidende middelen

- We hebben voor de vierde keer terugvraagdag georganiseerd. Dit leidde onder andere tot nieuwsberichten in De Eerstelijns en Medisch Contact. Ruim 100 professionals toonden via een evenement op LinkedIn hun interesse. 18 organisaties hebben via social media aandacht gevraagd voor de dag. De terugvraagdag leidde tot 407 bestellingen van de informatiekaart.
- We hebben een nieuwe module van het 'Voorlichtingsmateriaal Beoordelingsinstrument (VBI)' uitgebreid getest en toegepast in diverse trainingen. We hebben het instrument doorontwikkeld met feedback van

"Heel interessant en grappig als je dit laat beoordelen door mensen (en opvallend) wat dan de uitkomsten en gedachten zijn bij bepaalde dingen. Daar sta je echt niet altijd bij stil."
(reactie vanuit een zorgorganisatie, na het uitvoeren van een Praktijkcheck)

gebruikers. De 'Checklist Toegankelijke Informatie' hebben we aangevuld met voorbeelden. Zo zijn organisaties zelf steeds beter in staat om toegankelijke informatie te ontwikkelen.

- De e-learning over gezondheidsvaardigheden hebben we breder verspreid en geïmplementeerd, onder andere door deze toe te voegen aan het opleidingsplatform van het Amsterdam UMC. We hebben aanvullende accreditaties aangevraagd, waaronder bij Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ). We hebben de eLearning ingebed in ons trainings-aanbod door deze 'blended' in te zetten samen met trainingen met een Pharos-trainer. De e-learning is in 2021 naar schatting 1200 keer gevolgd. Ruim 300 professionals hebben accreditatiepunten aangevraagd na het volgen ervan.
- Ter voorbereiding op een campagne hebben we onderzoek gedaan naar de huidige gebruikersaantallen van onze middelen en materialen. Ook hebben we een vervolgonderzoek uitgezet over de vindbaarheid van onze kennis via o.a. Google, dat begin 2022 uitgevoerd zal worden. Om professionals toe te leiden naar ons aanbod, hebben we vier video's gemaakt rond de persona's: de zorgprofessional (twee video's, over mondelinge communicatie en consultondersteunend materiaal), de communicatieprofessional en de onderzoeker. In de video over de communicatieprofessional vertelt de Hartstichting over hun ervaringen met de inzet van Pharos-kennis en instrumenten (zoals het VBI) bij het toegankelijk en begrijpelijk maken van hun campagnes. Op deze manier zetten we 'ambassadeurs' in om andere organisaties te inspireren ook aan de slag te gaan. Deze middelen waren nodig alvorens we de campagne konden uitrollen die nu in 2022 plaatsvindt.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

- Advies aan diverse organisaties (onder andere Groene Hart Ziekenhuis en gemeente De Wolden Hoogeveen) bij het worden van een 'gezondheidsvaardige organisatie'.
- Input gegeven aan verschillende professionals (onder andere een KNO arts en een fysiotherapeut) waarmee zij zelf presentaties over gezondheidsvaardigheden konden geven binnen hun organisatie.

"Ontroerend, de feedback vanuit cliënt en Taal-ambassadeur." (reactie vanuit een organisatie, na het uitvoeren van een Praktijkcheck)

7. Vitaal ouder worden voor iedereen

De dubbele vergrijzing en ontgroening in Nederland zetten de houdbaarheid van de zorg voor ouderen binnen 10 jaar onder druk. Hiernaast is deze vergrijzing ook gekleurd. Er komt een steeds grotere en meer diverse vraag naar (ouderen)zorg en steeds minder mensen die deze zorg ook daadwerkelijk kunnen geven. Hierdoor worden organisaties en overheden die verantwoordelijk zijn voor wonen, gezondheid en het welzijn van ouderen en hun mantelzorgers, in de komende jaren voor belangrijke uitdagingen en sociaaleconomische keuzes gesteld. Specifieke aandacht voor inclusie is nodig zodat ook ouderen met een lagere positie, en in het bijzonder oudere migranten, van passend aanbod gebruik kunnen maken. Investeren in een goede toegang tot en kwaliteit van zorg blijft ook op hogere leeftijd van belang.

In 2021 lag de focus van het programma Vitaal ouder worden voor iedereen op het stimuleren van een inclusieve regionale aanpak. Door als landelijk expertisecentrum aan te sluiten op lokale vraagstukken droeg Pharos bij aan de kennis en het handelingsperspectief van beleidmakers en professionals. Naast de aanpak op inclusieve ouderenzorg zette Pharos extra capaciteit in op het thema Dementie. Pharos werkte samen met en vulde aan op de nationale dementiestrategie

(2021-2030). In 2021 bevorderde Pharos zowel de aansluiting van de bestaande ketenaanpak dementie als van dementiepreventie op specifieke behoeftes en voorkeuren van oudere migranten in kwetsbare omstandigheden.

1. Inclusieve regionale aanpak

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2021 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2021:

- Pharos organiseerde in 2021 werktafels op het gebied van inclusieve ouderenzorg in de Amsterdamse regio en in Twente en deelde expertise bij een werktafel in Nijmegen. Aan deze werktafels namen verschillende stakeholders deel op het gebied van wonen, welzijn en zorg, waaronder gemeentelijke afdelingen, GGDen, woningcorporaties, zorgkantoren en zorgorganisaties. De focus van de werktafels was de toekomst en houdbaarheid van de zorg, vanuit een inclusieve aanpak. Tijdens deze tafels zijn onze ervaringen met effectieve werkprocessen gedeeld. Tevens is er expertise ingebracht bij het netwerk in Twee werelden in Overijssel en Nijmegen en is Pharos in Amsterdam een proces gestart om samen met Platform 31 te leren van een pilot over geclusterd wonen voor ouderen met een migratieachtergrond. Al deze samenwerkingen kwamen samen op het online symposium op 4 november, *'Oudere migranten wie is aan zet'*, waarin de verschillende regio's hun best practices in de etalage konden zetten en anderen hiervan konden leren. Tijdens het webinar waren er rond de 200 deelnemers aanwezig en verschillende stakeholders (VWS, NOOM, gemeente Amsterdam, Zilveren Kruis, Saxion Hogeschool) presenteerden hier hun werkproces op het gebied van wonen, welzijn, zorg en publieke gezondheidszorg en deelden succes en faalfactoren.

- Op 22 juni werd de masterclass 'Wordt er in hun cultuur anders omgegaan met zorg' georganiseerd. Voor deze masterclass meldden 220 professionals zich aan van over het hele land. Tevens is er gewerkt aan een kennisdossier over valpreventie bij ouderen met een diverse achtergrond. Het resultaat van dit dossier zal in 2022 worden opgeleverd.

2. Inclusieve aanpak dementie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2021 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2021:

- De sleutelpersonen die in 2020 zijn getraind in Amsterdam en Alkmaar zijn intensief gevolgd en hier is veel van geleerd onder meer op het gebied van vroegsignalering van dementie. De geleerde lessen zijn geïncorporeerd in een nieuwe sleutelpersonen-training. Met name het belang van adequate ondersteuning van de begeleidende organisatie werd onderstreept. Door de in 2021 uitgebrachte publicatie 'Migranten en dementie, verhalen uit Nieuw West' hebben sleutelpersonen gereedschap in handen gekregen om het gesprek met professionals aan te gaan.
- In samenwerking met het deelprogramma Gezondheidsvaardigheden analyseerde Pharos de problematiek rondom dementie en beperkte gezondheidsvaardigheden. Na een beknopte raadpleging van de literatuur is besloten om een informatieve gesprekstool te ontwikkelen om het gesprek met patiënten met (mogelijke) dementie en hun naasten (mantelzorgers) te ondersteunen. De tool betreft de pagina over dementie binnen "Begrijp uw lichaam" waarin dementie in toegankelijke taal is beschreven. De tekst en illustraties zijn door de doelgroep getoetst en de tool is voor huisartsen, POH's, casemanagers en thuiszorgverpleegkundigen om te gebruiken tijdens het spreekuur. Voor dementie zijn er 4 tekeningen gemaakt die de volgende thema's bevatten: Wat is dementie? Dementie is een hersenziekte. Ziekte van Alzheimer en vasculaire dementie en de behandeling van dementie.

- Pharos heeft in de loop van het jaar verschillende gesprekken gevoerd met Alzheimer Nederland om te komen tot een landelijk expertisecentrum dementie en migranten. Alzheimer Nederland faciliteert een vergelijkbaar kenniscentrum over dementie op jonge leeftijd en een expertisecentrum op het gebied van migranten zou voldoen aan een grote kennisvraag. Tevens heeft Pharos zich ingezet om te komen tot een netwerk van kennisinstellingen die samen kunnen werken op het thema dementie en migranten. Inclusieve aanpak preventie dementie.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons werkprogramma 2021 zijn conform plan behaald.

- Om de inspanningen op preventie van dementie ook bij mensen met een laag inkomen, beperkte gezondheidsvaardigheden en/of een migratieachtergrond te laten slagen heeft Pharos een kennisdossier ontwikkeld op het gebied van inclusieve dementie preventie. Dit kennisdossier is inmiddels gebruikt voor een artikel in het tijdschrift Denkbeeld Vakblad over Dementie (aangeboden januari 2022).
- Pharos is in 2021 deel uit gaan maken van een consortium van kennispartijen die samenwerken aan dementiepreventie: het Radar (Research Consortium for Personalized Dementia Risk Reduction) consortium. Dit consortium heeft gezamenlijk gewerkt aan een opdracht van Alzheimer Nederland tot de ontwikkeling van een Kennissynthese over dementiepreventie en risicoreductie.

Actuele zaken

Rond het thema Vitaal ouder worden is Pharos een veelgevraagd spreker bij workshops en lezingen en delen wij onze kennis door deel te nemen aan klankbordgroepen en door het publiceren van artikelen. Er is in 2021 vanuit het programma bijvoorbeeld bijgedragen aan:

- Het congres van de Nederlandse Vereniging voor Gerodontologie met een bijdrage over Oudere migranten met weinig inkomen en hun mantelzorgers
- NVG KNOWS Gerodontologie congress lezing over Participatie van oudere volwassenen in Onderzoek.
- Workshop over Mensen met dementie betrekken bij onderzoek: waar moet je op letten? bij het Zoek het uit-festival dementie.

- Alzheimer Europe conferentie bijdrage over Developing inclusive tools for community living people with dementia, family carers and care professionals: the POLAR study
- Expert in werkgroep Programma Ouder worden 2040.
- ENIEC (European Network on Intercultural Elderly Care) als lid en als bestuurslid.
- Lid adviescommissie van het onderzoek 'Towards nursing competencies which improve access to care for Turkish and Moroccan migrants with dementia and their informal caregivers' vanuit Windesheim, VU en Amsterdam UMC
- Deelname aan ZonMw-werkgroep 'Kwaliteit van zorg' en 'Inzicht'
- Lid werkgroep Nederlandse Vereniging voor Gerontologie: Werkgroep Communicatie en Internationalisatie

Artikelen:

- Smits C, Van den Broeke C, Hosper K, Niemer S, Lameiro L. (2021). Geld maakt niet gelukkig. Maar armoede maakt wel gestrest en ongezond. Geron Tijdschrift over ouder worden & samenleving, 23, 1-4. <https://gerontijdschrift.nl/artikelen/geld-maakt-niet-gelukkig/>
- Smits C, Hoogeveen F, Kilinc K, Bakir H, Werten-van de Pol C, Broos D. (2021). Betere dementiezorg voor oudere migranten Experts vertellen over hun succeservaringen. Denkbeeld Vakblad over dementie, 33 (6), 8-11.
- Van Vulpen C & Smits C. (2021) Laaggeletterdheid en gezondheidsvaardigheden bij ouderen. Geron Tijdschrift over ouder worden & samenleving, 23 (2), <https://gerontijdschrift.nl/artikelen/laaggeletterdheid-en-gezondheidsvaardigheden-bij-ouderen/>

8. Gezondheid & Migratie

In 2021 is de 'body of knowledge' ge-update met nieuwe kennis en handvatten om de zorg en begeleiding van migranten en vluchtelingen zo goed mogelijk vorm te geven. Dit deden we onder meer door een onderzoek te doen naar de gezondheid van arbeidsmigranten en samenwerkingen aan te gaan met een scala van partners rond dit thema. Ook ontwikkelden we materialen om gemeenten en ketenpartners als werkgevers en taalscholen te ondersteunen binnen hun opgave voor de nieuwe wet inburgering. Daarnaast hebben we op verschillende manieren input geleverd door op kennisvragen in te spelen rond thema's als partnerrelaties, seksualiteit, participatie en zorg voor ongedocumenteerden.

Ook is er veel aandacht besteed aan het thema discriminatie. Het debat over discriminatie en uitsluiting is de afgelopen periode zichtbaarder geweest dan ooit. De groeiende bekendheid van de Black Lives Matter beweging, maar ook de toeslagenaffaire hebben bijgedragen aan meer bewustzijn over dit thema. In verschillende sectoren werden institutionele en individuele mechanismen die ten grondslag liggen aan discriminatie ter discussie gesteld. Ook het zorgdomein is hierin een belangrijke sector. Discriminatie en uitsluiting leiden namelijk tot gezondheidsverschillen. Maar er komt helaas ook discriminatie voor binnen de zorg. Deze link was een belangrijke reden voor Pharos om dit thema vanaf 2021 te gaan agenderen en om manieren om discriminatie tegen te gaan breed toegankelijk te maken.

1. Toegang tot en kwaliteit van zorg

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2021:

Arbeidsmigranten

- In 2021 heeft Pharos een start gemaakt met het oprichten van een kennisplatform op het gebied van arbeidsmigratie en gezondheid en heeft een breed netwerk opgebouwd van partijen die zijn betrokken bij de gezondheid van arbeidsmigranten. Zo zijn er gesprekken gevoerd met

(zeer) goed ervaren
gezondheid

**MIGRATIE-
ACHTERGROND**

**GEEN MIGRATIE-
ACHTERGROND**

het Interdepartementaal Project Arbeidsmigranten (IPA), het Kenniscentrum Arbeidsmigranten, KIS, Fairwork en Healthcare 4 Internationals. Dit netwerk stelt Pharos in staat om onze kennis en effectiever en breder te ontsluiten en de samenwerkingen zijn instrumenteel geweest voor het hieronder beschreven onderzoek, maaksessie en agendering.

- Gedurende 2021 voerde Pharos onderzoek uit naar de gezondheid van arbeidsmigranten en de toegang die zij hebben tot zorg en ondersteuning. Voor dit onderzoek is een literatuurstudie gedaan, is gesproken met 18 stakeholders (gemeenten, GGD, zorgorganisaties en belangenorganisaties) en zijn er 10 interviews gevoerd met arbeidsmigranten zelf. Er is ook gebruikt gemaakt van een opiniepeiling onder 260 arbeidsmigranten over gezondheid en zorg die is opgezet in samenwerking met het Kenniscentrum Arbeidsmigranten. Het onderzoek wordt begin 2022 gepubliceerd.
- Op 11 oktober is er een kennissessie georganiseerd met zo'n 35 experts uit het veld. In deze kennissessie zijn de voorlopige resultaten uit het onderzoek getoetst en is gesproken over wat er nodig is om de situatie te verbeteren.
- Samenwerking met het IPA heeft er toe geleid dat de informatie op workinn.nl uitgebreid gaat worden met informatie over de Nederlandse gezondheidszorg en de huisarts, in verschillende talen.
- Er is uitgebreid aandacht voor agendering van de gezondheid van arbeidsmigranten. Zo heeft het IPA Pharos gevraagd om mee te lezen bij het opstellen van de Jaarrapportage 2021 Arbeidsmigratie, heeft

Pharos een reflectie gegeven op gezondheid tijdens een online expertmeeting van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten met 80 deelnemers en was Pharos aanwezig bij de uitzending Pointer Radio over Gebrekkige gezondheidszorg voor arbeidsmigranten.

Kennisdeling migranten en vluchtelingen en gezondheid

- Het netwerk migranten organisaties is onderhouden en uitgebreid met nieuwe organisaties die zich bezighouden met gezondheid van migranten. We hebben een inventarisatie gehouden onder migrantenorganisaties uit het netwerk om van hen zelf te horen hoe zij het netwerk ervaren en is er tijdens een netwerkbijeenkomst met 14 migrantenorganisaties uitgewisseld over lopende ontwikkelingen en initiatieven die zijn ontstaan, met name omtrent corona.
- In 2021 hebben bezoekers ruim 41.500 keer de site www.huisarts-migrant.nl bezocht op zoek naar informatie over specifieke aspecten van ziekten en behandelingen bij migrantenpatiënten en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden. Meest bezochte pagina's waren, net als vorig jaar, de pagina's over een donkere huid, sterven en rouw en islam en gezondheid.

Ongedocumenteerden

- Pharos heeft haar kennis op het gebied van ongedocumenteerden breed gedeeld. We hebben onze kennis onder andere ingebracht in de begeleidings-

commissie van de "Effectevaluatie pilot Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen", dat in opdracht van het WODC is uitgevoerd. Pharos faciliteert daarnaast de netwerkorganisatie Lampion waarin landelijke organisaties samenwerken om informatie en advies over zorg aan illegalen te bundelen. De website van Lampion werd in 2021 meer dan 7900 keer geraadpleegd. Tevens werden er 34 vragen beantwoord over zorg aan ongedocumenteerden.

2. Participatie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2021:

Inburgering

- In 2021 is veel gebeurd rond de voorbereiding op de nieuwe wet Inburgering. We hebben geïnventariseerd waar we kennis kunnen toevoegen en hoe. Dit hebben we gedaan door onze deelname aan het Breed Overleg SZW, contacten met gemeenten (oa in het leertraject VOI, waarvoor Pharos ook uitvoerder is) landelijke en regionale organisaties, zoals KIS, VWN, Open Embassy, en Divosa.
- We ontwikkelden voor gemeenten de handreiking 'Inburgering en gezondheid'. Deze handreiking biedt een overzicht van hoe je als gemeente het thema gezondheid meeneemt in de uitvoering van

de nieuwe Wet Inburgering. Gezien de specifieke gezondheidsrisico's van statushouders is het nodig om hun gezondheid steeds in beeld te hebben en extra in te zetten op preventie en zorg voor deze groep. De handreiking is opgeleverd in November 2021 en zal ook het komend jaar breed worden verspreid.

- In samenwerking met Arq is er een gids opgeleverd met een overzicht van 28 preventieve groepsinterventies gericht op het versterken van de psychische gezondheid en veerkracht van vluchtelingen. Deze gids is een hernieuwde uitgave van een eerdere editie uit 2018. Deze herziening is uitgekomen vlak voor het in werking treden van de nieuwe Wet inburgering zodat gemeenten en professionals zich hierop kunnen voorbereiden.
- Er is gewerkt met verschillende ketenpartners als taalscholen en werkgevers, omdat zij een belangrijke rol hebben in signalering en ondersteuning bij gezondheidsproblemen. Tijdens twee studiemiddagen Gezondheid en Taal voor taalscholen en een congres van BVNT2 is aandacht besteed aan de Module Gezond Inburgeren, het signaleren en bespreekbaar maken (psychische) problematiek en het samenwerken met sleutelpersonen. Op basis van de opgehaalde behoefte is een pagina ontwikkeld voor de website van Pharos ter ondersteuning van taalscholen. Pharos ontwikkelde een kennisatelier voor werkgevers 'Gezonde statushouders op de werkvloer' en organiseerde een netwerkbijeenkomst voor deze groep.

Activering oudkomers

- Er is een literatuurstudie gedaan naar gezondheid en welzijn van eerdere groepen arbeidsmigranten. Hierin wordt bestaande kennis gebundeld over hoe de gezondheid van deze groep zich heeft ontwikkeld. Deze studie biedt nuttige input voor onze programma's over waar we op moeten letten voor huidige en nieuwe migrantengroepen.
- Pharos wil graag meer aandacht in de nieuwe inburgeringsroutes voor sociale participatie (sport, hobby en recreatie, vrijwilligerswerk en informele taalactiviteiten), in plaats van de nauwe focus op het toewerken naar betaald werk. Op basis van de lessen uit het project Aan de Slag (extern gefinancierd) zijn handelingsperspectieven gedeeld hoe statushouders mee kunnen doen aan sociale

participatie en met welke maatschappelijke organisaties gemeenten hiervoor kunnen samenwerken. Ook zijn deze handelingsperspectieven gedeeld met vrijwilligersplatform NOV zodat zij meer vrijwilligers met een migratieachtergrond aan zich kunnen gaan binden.

3. Inclusie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2021:

(Ervaren) discriminatie en sociale uitsluiting

- Pharos heeft een kennisbasis opgebouwd rond het thema (ervaren) discriminatie en gezondheid door middel van twee onderzoeken en het bouwen aan een alliantie rond dit thema. Pharos is een netwerk gestart met 16 partijen om over verschillende initiatieven rond discriminatie in de zorg met elkaar te delen en elkaar te inspireren. Pharos zal dit netwerk continueren. Tevens zijn er verkennende gesprekken geweest met de Nationaal Coördinator Racisme en Discriminatie (NCDR) en is erover en weer steun uitgesproken om gezamenlijk op te trekken. In 2021 zijn de voorbereidingen getroffen voor een rondetafelgesprek over discriminatie in de zorg dat wij in januari 2022 organiseren in samenwerking met VWS.
- Om in kaart te brengen welke ervaringen, kansen en dilemma's er leven op het gebied van discriminatie/ sociale uitsluiting in de zorg is er een kwalitatieve verkenning uitgevoerd. Er is ervaringskennis opgedaan aan de hand van gesprekken met zorggebruikers (N=11) en zorgverleners (N=8). De ervaringen zijn gebundeld in een eindrapport waarin ook oplossingen worden aangedragen door zorggebruikers en professionals.
- Pharos heeft in totaal circa 40 verschillende stakeholders, experts uit de praktijk, overheid, wetenschap en media gesproken die werkzaam zijn rondom het thema diversiteit en inclusie. Deze gesprekken, naast de theoretische en de kwalitatieve verkenning, geven het beeld dat er veel behoefte is aan meer kennis en handelingsperspectief t.a.v. discriminatie en sociale uitsluiting. De komende jaren zal Pharos hiervoor haar kennisbasis gaan uitbouwen.

Gender en migranten

- Mensen die gevlucht zijn hebben vaak veel meegemaakt. Dat heeft ook invloed op hun relatie. In 2021 bracht Pharos het rapport *Partnerrelaties na de vlucht* uit. Dit verkennende onderzoek ondersteunt professionals in hoe zij echtparen (beter) kunnen ondersteunen bij deze problematiek. Ook verschenen de Praatkaarten "Partnerrelaties na de vlucht" met een gebruikshandleiding. Deze praatkaarten zijn een hulpmiddel om in gesprek te gaan over de relatie tussen man en vrouw, en de situatie thuis.
- Pharos is een aantal samenwerkingen aangegaan om op strategische momenten actief kennis te delen rond het thema seksualiteit van mensen met een migratieachtergrond. Zo deelden wij onze kennis tijdens verscheidende netwerkbijeenkomsten van het Partnerschap Aanpak Seksueel Geweld, het stakeholdersoverleg [Zanzu.nl](https://zanzu.nl) van Rutgers, expert meetings Dokters van de Wereld over gender gerelateerd geweld in migranten gemeenschappen. Daarnaast zijn we als expert aanwezig geweest bij een (online) Q&A-sessie voor gemeenten over het thema seksuele gezondheid en droegen we bij aan een agenderende brief aan gemeenten o.l.v Rutgers. Tot slot is er advies gegeven aan het RIVM over het

betrekken van mensen met een migratieachtergrond voor hun project 'comeback of the condom' en is er een lunchlezing gegeven aan team Soa Aids Nederland over seksueel geweld bij mensen met een vluchtverleden.

Actuele zaken en agendering

Rond het thema vluchtelingen en asielzoekers bestaat een permanente stroom van vragen van diverse aard. Er is in 2021 vanuit het programma bijvoorbeeld bijgedragen aan:

- Klankbordgroep Vluchtelingen en Asielzoekers
- Deelname expertpool project 'Samenwerken aan succesvolle integratie van nieuwkomers' van KIS
- Informele overleggen met SER, Amnesty International en GZA
- Input gegeven aan RIVM ten behoeve van longitudinaal onderzoek SCP en policy brief
- Overleg met Inspectie Justitie en Veiligheid over agendering gezondheid
- Bijdrage aan Webinar KNMG over diversiteit en inclusie
- Bijdrage Kennistafel Ministerie van Justitie en Veiligheid over overlastgevende asielzoekers.
- Deelname begeleidingscommissie project Universiteit van Humanistiek 'Een (zorg)ethische analyse van de Covid-19 beleidskeuzes voor kwetsbare groepen'.

Mensen met een migratieachtergrond hebben vaker gezondheidsproblemen

9. Vrouwelijke Genitale Verminking

Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Alle vormen van VGV zijn in Nederland verboden en strafbaar: zero tolerance. Toch wonen er naar schatting 4.200 meisjes die in de komende 20 jaar het risico lopen om te worden besneden. Daarbij wonen er 41.000 vrouwen in Nederland die besneden zijn, waarvan 15.000 de meest ingrijpende vorm van VGV (infibulatie) hebben ondergaan. De preventie van VGV en de zorg voor vrouwen die besneden zijn blijft daarom onverminderd belangrijk. Pharos is als het landelijk kenniscentrum op dit thema zowel landelijk als internationaal de vanzelfsprekende partij om mee samen te werken en te raadplegen als het gaat om preventie, zorg en kennis rondom VGV.

Sinds maart 2021 speelt Pharos een grote rol in de uitvoer van de actieagenda schadelijke praktijken die WVS, mede namens de ministers van SZW, OCW en BuZa, heeft gelanceerd. In deze agenda wordt gepleit voor een samenhangende aanpak van schadelijke praktijken, om deze eerder en beter in beeld te krijgen en te stoppen en duurzaam op te lossen. Pharos voert in dit project, samen met migranten- en professionele organisaties, een grootschalige campagne uit om gemeenschappen en professionals te informeren over de risico's en wetgeving rond schadelijke praktijken. Verder draagt Pharos er aan bij dat professionals beter leren de problemen van schadelijke praktijken vroegtijdig te herkennen en dat zij signalen en vermoedens melden. Ook worden registratiesystemen op het gebied van VGV voor de jeugdzorg, verloskundigen en huisartsen geoptimaliseerd en wordt er bekendheid gegeven aan de leidraad voor zorg aan vrouwen na VGV.

Pharos heeft zich in 2021 weer vol ingezet voor de basistaken van het focal point VGV op het gebied van preventie, zorg en kennis en heeft de resultaten zoals deze waren beschreven in het jaarplan weten te behalen. In 2021 sleepte de coronacrisis zich voort. Hoewel het een uitdaging was activiteiten niet fysiek georganiseerd konden worden, bracht dit ook kansen met zich mee. Door het gebrek aan fysieke bijeenkomsten zijn we bijvoorbeeld een zeer succesvolle reeks webinars gestart

waarin belangrijke aan VGV gelieerde onderwerpen ter sprake werden gebracht bij grote groepen professionals uit alle hoeken van het land die in een fysieke bijeenkomst nooit bij elkaar waren gekomen.

1. Preventie

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2021:

- Pharos heeft het aantal vrouwelijke inwoners uit de VGV- prevalentie landen per regio in kaart gebracht en deze aangeboden aan de GGD'en aangesloten bij het landelijk overleg preventie VGV. De betreffende GGD'en gebruiken deze informatie om hun preventie- en zorgactiviteiten in te richten.
- Pharos heeft 2 bijeenkomsten 'landelijk overleg preventie VGV' georganiseerd met gemiddeld 25 deelnemers/vertegenwoordigers van GGD'en en landelijke organisaties. In deze overleggen is er afgestemd rondom de terugkerende preventie-actie rondom vakantieperiodes, zijn de aanbevelingen van het AEF rapport rondom signaleren en melden van VGV uitgebreid besproken en is er input verzameld op de programma onderdelen die betrekking hebben op VGV binnen het project Schadelijke Praktijken.
- Pharos heeft in 2021 twee online landelijke scholingen voor aandachtsfunctionarissen georganiseerd. Voor de online scholing van november 2020 was veel animo en daardoor een wachtlijst. Op verzoek is in april 2021 deze scholing herhaald. Ook vond er een online scholing plaats in november tijdens de Week van de Kindermishandeling. Bij beiden scholingen namen 40 deelnemers vanuit JGZ/ GGD, Veilig Thuis en verloskundigen deel en zijn zeer goed beoordeeld door de deelnemers.
- In 2021 zijn zowel in aanloop tot de zomervakantie als tot de kerstvakantie alle JGZ organisaties in Nederland aangeschreven met materialen waarmee zij VGV onder de aandacht kunnen brengen bij scholen. Deze actie is afgestemd met WVS. Ook heeft Pharos geadviseerd in de ontwikkeling van de landelijke campagne rondom

VGv en huwelijksdwang en achterlating, en zijn deze materialen ook onder de aandacht gebracht van relevante partijen.

- Pharos heeft in samenwerking met FSAN een groep van 50 sleutelpersonen online getraind. De nadruk van de training lag op het geven van voorlichting en hoe het werkboek sleutelpersonen VGv (ontwikkeld door Pharos i.s.m. FSAN) daarin kan ondersteunen. Tijdens de training is hier ook mee geoefend om vaardigheden verder te ontwikkelen. Daarnaast heeft Pharos een factsheet ontwikkeld over samenwerking met sleutelpersonen voor professionals. Deze is nog in concept om afgestemd te worden met FSAN in lijn met hun nieuwe projectfinanciering.

2. Zorg

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn behaald, een aantal activiteiten zijn anders ingevuld omdat deze ook al waren geïncorporeerd in het Schadelijke Praktijken project. Hoogtepunten van de uitvoering in 2021 waren:

- Omdat scholing voor huisartsen en verloskundigen al onderdeel is van het project schadelijke praktijken, hebben we in plaats hiervan kennis verspreid bij grote groepen professionals door middel van een serie van 5 webinars. In deze serie kwamen de volgende onderwerpen aan bod: juridische aspecten rondom

VGv; VGv in de asielprocedure; zorg voor besneden vrouwen; in gesprek over meisjesbesnijdenis; het signaleren en melden van VGv. Elk webinar werd live bijgewoond door gemiddeld 100 deelnemers. Dit waren met name zorgprofessionals, professionals met een preventieve taak, Raad voor de Kinderbescherming, beleidsambtenaren en sleutelpersonen. De webinars zijn terug te kijken via ons YouTube kanaal. Bij elkaar hebben deze ondertussen 2000 views.

- De NVOG, die verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal bij de leidraad, is in afwachting van een subsidieaanvraag voor het ontwikkelen van toegankelijk voorlichtingsmateriaal over de leidraad 'Zorg aan vrouwen met VGv'. Daarom hebben we alvast andere activiteiten ondernomen om aandacht te vestigen op VGv-zorg en informatie uit de Medische Leidraad verder te verspreiden. De in 2020 ontwikkelde film over nazorg bij besnijdenis is verder onder de aandacht gebracht en ondertiteld in vier verschillende talen. De video is sinds juni 2021 bijna 800 keer bekeken op het Youtube kanaal van Pharos. Daarnaast is het onderwerp VGv op de website van [Huisarts-Migrant.nl](https://huisarts-migrant.nl) geüpdatet en heeft Pharos een revisie gedaan op het hoofdstuk Vrouwelijke genitale verminking in het boek: Zorg voor laaggeletterden, migranten en sociaal kwetsbaren in de huisartsenpraktijk. Ook is in november een artikel gepubliceerd in Medisch Contact, zowel in het papieren tijdschrift (nr. 43;2021) als online.

- Gezien het feit dat het Schadelijke Praktijken project zich buigt over de implementatie van de leidraad, heeft Pharos met deze uren extra aandacht besteed aan het netwerk van projectleiders (na)zorg VGV. Er is een online bijeenkomst voor de landelijke projectleiders en een online intervisiebijeenkomst voor de spreekuurhouders van de diverse VGV nazorgsprekuren georganiseerd. Ook heeft Pharos ondersteund in de ontwikkeling van de 'Handleiding voor het nazorgsprekuren voor vrouwen die besneden zijn'.

3. Kennis

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald.

- In het kader van de studie naar de omvang en het risico van VGV is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Doel van deze studie was het in kaart brengen van de risicofactoren van VGV in een migratiecontext. De bevindingen zijn in een wetenschappelijk manuscript weergegeven en is ter publicatie aan een wetenschappelijk tijdschrift aangeboden.
- Pharos heeft geactualiseerde kennis uit binnen- en buitenland beschikbaar gesteld via de Pharos website en nieuwsbrief VGV. Zo heeft zij de informatie over juridische aspecten en definities van VGV geüpdatet conform WHO definities en zijn er 5 nieuwsbrieven verstuurd. Ook is casuïstiek verzameld en verwerkt tot praktisch materiaal wat gebruikt is tijdens de intervisie workshops in de online aandachtsfunctionarissen scholingen in april en november.
- Pharos was kartrekker voor Zero Tolerance Day 2021 in samenwerking met Platform 6/2 en de gemeente Rotterdam. Het thema van 2021 was 'Verhalen in de

strijd tegen VGV'. Aan de hand van fictieve verhalen werd de kijker meegenomen in het leven van twee vrouwen en maakte kennis met de mensen die zij onderweg tegenkwamen. Tijdens de verschillende workshops werd ingegaan op: VGV nazorg en hersteloperaties, de impact van Covid-19 op VGV en de Theatervoorstelling 'Hechting'. Dit was de eerste online Zero Tolerance Day en op de dag zelf hebben zo'n 250 personen meegedaan. Eind 2021 is Pharos samen met Platform 6/2 gestart met de voorbereidingen van ZTD 2022.

- De e-learning VGV voor JGZ Professionals is in 2021 geactualiseerd en er is opnieuw accreditatie aangevraagd. 545 professionals hebben in 2021 een account aangemaakt om in de cursus te kunnen en 404 professionals hebben een certificaat behaald.
- Pharos heeft bijgedragen aan internationale kennisuitwisseling van informatie en het medebepalen van de Europese prioriteiten op het gebied van VGV door deel te nemen aan 2 werkgroepen van EndFGM: de werkgroep Racisme en FGM en de communicatie werkgroep. Hierbij is een position paper opgeleverd die is aangeboden aan Europese partners en het Europees Parlement. Daarnaast zijn we aanwezig geweest bij de online General Assembly van End FGM en verschillende online kennisevenementen en workshops ter bevordering van kennisuitwisseling tussen verschillende Europese partnerorganisaties. Pharos heeft op verzoek van EndFGM de Nederlandse informatie op een interactieve kaart van Europa aangevuld en vastgesteld.
- Pharos heeft ministeries en andere beleidsmakers in Nederland van actuele informatie voorzien over VGV. Zo heeft Pharos op het thema VGV uitgebreid geadviseerd en informatie aangeleverd ten behoeve van de ontwikkeling van de Routekaart Schadelijke Praktijken. Ook is er deelgenomen aan een online expertsessie ten behoeven van toetsing resultaten en aanbevelingen van het AEF rapport: Signaleren en Melden van VGV. Verder is er geadviseerd in de ontwikkeling en het uitzetten van de landelijke campagne van VWS over VGV en huwelijksdwang- en achterlating en de ontwikkeling van de materialen door Femmes for Freedom over Zelfbeschikking voor nieuwkomers. Tevens zijn beleidsmedewerkers van diverse gemeenten (Arnhem, Amsterdam) geadviseerd over de aanpak van VGV. Tot slot zijn adviespuntvragen beantwoord over complexe casuïstiek door het land heen.

10. Kennis- en informatieoverdracht

De kerntaak van Pharos is het verzamelen, (door-) ontwikkelen en verspreiden van kennis en informatie. PR, marketing en communicatie spelen hierbij een belangrijke rol.

We hebben gewerkt aan de verbetering van onze online vindbaarheid. Dat gebeurde onder meer met optimalisatie door SEO, door de aanpassing van omschrijvingen van producten in de kennisbank, en door onze informatie beter te laten aansluiten op de informatiebehoefte van onze doelgroepen. Hierdoor werd informatie toegankelijker en het delen van de kennis en informatie naar onze doelgroepen eenvoudiger. Het doel is altijd om zo effectief mogelijk onze doelgroepen te bereiken. Eind 2021 zijn we gestart met een pilot 'data gedreven werken'. In deze pilot onderzoeken we vooraf de informatiebehoefte en het zoekgedrag van onze potentiële doelgroepen. We maken vervolgens content op maat.

We verstevigden de band met (communicatieafdelingen van) samenwerkingspartners zoals de GGD'en, het Trimbos-instituut, Platform31, COA en universiteiten en hogescholen. We hebben kennis en informatie gedeeld in rapporten, factsheets, handreikingen, interventies, instrumenten, video's, webinars en op online bijeenkomsten. Een belangrijk uitgangspunt van Pharos is dat we altijd samenwerken met de mensen om wie het gaat. Daarom hebben we ook dit jaar in onze communicatie aandacht besteed aan het vertellen van de ervaringsverhalen van mensen uit onze doelgroepen.

Verhalen die we combineren met relevante kennis en informatie van Pharos. Dit leidde onder meer tot succesvolle communicatie (en webinar) over vaderschap in de eerste 1000 dagen (<https://www.pharos.nl/vaderschap/>), de serie Participatie & Gezondheid (<https://www.gezondin.nu/kennisbank/participatie-gezondheid-deel-6-het-verhaal-van-yvonne/>) en de cursus Cultuursensitief communiceren met migranten met focus antibiotica.

Online kennisuitwisseling en kennisoverdracht

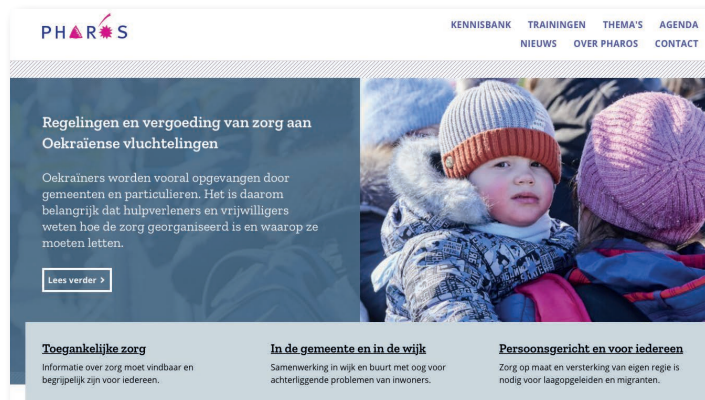
Pharos zorgt voor actuele informatie, scholing, kennis en inzichten op:

- [pharos.nl](https://www.pharos.nl/);
- pharosleerplatform.nl;
- Personeelswerving verloopt via vacatures.pharos.nl.

Daarnaast beheert Pharos inhoudelijke themasites:

- www.huisarts-migrant.nl;
- www.gezondheidsvaardigheden.nl;
- lampion.info;
- gezondinnederland.info;
- casussen-uit-achterstandswijken.nl;
- gezondin.nu;

Het aantal bezoekers en paginaweergaven van de Pharos website is in 2021 met 15 procent gedaald ten opzichte van 2020. De belangrijke reden daarvoor ligt in de extreem hoge bezoekcijfers in 2020 van de begrijpelijke en toegankelijke informatie over de coronamaatregelen en coronavaccinaties. Tussen 2019 en 2020 verdubbelde het bezoek aan de website. De content-strategie voor onze sociale mediakanalen vertaalde zich eveneens in een groter bereik van de communicatie van Pharos en in een toename van het aantal volgers. Op LinkedIn hebben we inmiddels 16.000 connecties, op Twitter 4.500 volgers. We bouwden daarnaast verder aan een goed kwalitatief bereik per kanaal. Hierbij staat de opbouw van een relatie met onze volgers centraal zodat onze kennisproducten beter worden verspreid.

Periodiek verstuurd we vijf verschillende digitale nieuwsbrieven.

- Pharos corporate nieuwsbrief – 5.227 abonnees
- GezondIn – 1.015 abonnees
- Huisarts-migrant - 434 abonnees
- Meisjesbesnijdenis - 683 abonnees
- Corona – 2.987 abonnees

Daarnaast deelden we via pharos.nl activiteiten en kennis die we hebben ontwikkeld samen met RIVM Centrum Gezond Leven (RIVM-CGL) en de GezondeSchool.nl.

Corona

We zijn doorgegaan met het begrijpelijk maken van corona informatie en die te verspreiden: niet alleen over de maatregelen, maar ook over vaccineren. Vanzelfsprekend maakten we die informatie op de manier zoals we dat altijd doen: in co-creatie met mensen met een lage sociaaleconomische status, met mensen die moeite hebben met lezen en schrijven en anderstaligen (migranten, vluchtelingen en sleutelpersonen). We hebben hen betrokken bij de ontwikkeling en het testen van deze informatie en voorlichtingsmaterialen. Hierdoor hebben we goed kunnen laten zien wat de belangrijke toegevoegde waarde is van de samenwerking met mensen om wie het gaat. Gemeenten en GGD'en, huisartsenpraktijken hebben op grote schaal gebruikgemaakt van deze informatie. We hebben tevens het ministerie van Volksgezondheid geadviseerd over het begrijpelijk en toegankelijk maken van de overheidsinformatie over corona.

We bieden deze informatie aan in 13 talen. De meeste bezochte anderstalige pagina zijn in het Pools, Arabisch, Farsi, Engels en Tigrina. In totaal werden deze 5 pagina's 56.598 keer bekeken. De brochures en posters over corona zijn 13.619 keer gedownload.

Door de coronapandemie zijn we ook in 2021 vaak gedwongen om vrijwel volledig digitaal en voornamelijk vanuit huis te werken. Onze kennis deelden we via online debatten, workshops, symposia en congressen. Het aantal deelnemers aan onze eigen evenementen (en

daarmee het bereik) ligt door de laagdrempelige toegang van online webinars hoger dan voor de coronapandemie. Via de Pharos website hebben zich het afgelopen jaar 3.515 mensen zich aangemeld voor webinars.

PR en communicatie

Een doordachte inzet van pr en communicatie is onmisbaar bij het delen van kennis, bij het informeren, betrekken, inspireren en binden van partijen waar we mee samenwerken. In 2021 hebben we een begin gemaakt met het meer strategisch inzetten van communicatie voor de organisatie en de programma's. Dit betekent dat communicatie meer aan het begin van projecten wordt betrokken, waarbij we samen de keuze voor de juiste middelen en kanalen (van Pharos of derden) bepalen: websites, social media, digitale platforms, e-learnings en nieuwsbrieven.

We maakten publicaties, artikelen, factsheets, begrijpelijk voorlichtingsmateriaal, video's, beeldverhalen, handreikingen, kennisdocumenten of themadocs, interviews nieuwsberichten en blogs. Als onderdeel van onze online strategie hebben we ingezet op het beter benutten van de beschikbare netwerken van Pharos medewerkers. Dit heeft geleid tot een beter en vooral relevanter bereik.

We hebben een start gemaakt met data-gedreven communicatie om de inhoudelijke activiteiten van Pharos nog beter te laten aansluiten op de behoeften van doelgroep die we willen bereiken.

Persvoorlichting en woordvoering

De toenemende tweedeling in de samenleving en de daarmee samenhangende gezondheidsverschillen hebben ruim aandacht gekregen in de Nederlandse pers. We worden steeds vaker actief benaderd of krijgen het oor van journalisten. De meeste persvragen hingen samen met corona en de impact op mensen in een kwetsbare sociaaleconomische situatie. Maar we hebben bijvoorbeeld ook input geleverd aan televisie- en radioprogramma's.

We werkten continu aan het verstevigen van de relatie met (vak-)media zoals onder meer met Medisch Contact, NTVG, Zorgvisie en Zorg&Welzijn, Binnenlands Bestuur, Huisarts & Wetenschap en Diabetes Pro en met algemene landelijke en regionale (online) media. We leverden kennis en informatie ter voorbereiding van artikelen, nieuwsitems en interviews in verschillende (digitale) media. Dit heeft geleid tot meer persvragen en interviewverzoeken, en meer zichtbaarheid van Pharos en Pharos-thema's in de media.

Meer over Pharos in de media is beschreven bij de programma's.

Informatie- en Adviespunt

Pharos krijgt dagelijks vragen van professionals en andere partijen over preventie, zorg en ondersteuning van de gezondheid van mensen met een lage sociaaleconomische status, migranten en vluchtelingen. We hebben weer veel vragen gekregen over corona, vaccinatie en testen. Opvallend veel vragen kwamen binnen over problemen bij families met een vluchtelingenachtergrond die al langer in Nederland wonen en problemen door gezinshereniging na een langdurige periode. Ook was er veel vraag naar informatie over het begrijpelijk maken van teksten/ folders/brieven voor laaggeletterden. Veel vragenstellers zijn hulpverleners in het zorg- en sociaal domein, COA-medewerkers en docenten.

Pharos, Expertisecentrum gezondheidsverschillen
Arthur van Schendelstraat 600 2e etage
Utrecht

030 234 98 00
www.pharos.nl

